

Τμήμα Κλωστοϋφαντουργίας

**Παραδοσιακές ενδυμασίες της Χίου και
παραδοσιακά υφάσματα και κεντήματα**

Επιμέλεια: Σβώκου Ειρήνη
Α.Μ. : 36849

Επιβλέπων καθηγητής: Γράβας Ευθύμιος

Αθήνα 2012

Οι παραδοσιακές ενδυμασίες της Χίου

**Πτυχιακή εργασία που υποβλήθηκε στο
ΤΕΙ Πειραιά
για την απόκτηση του πτυχίου**

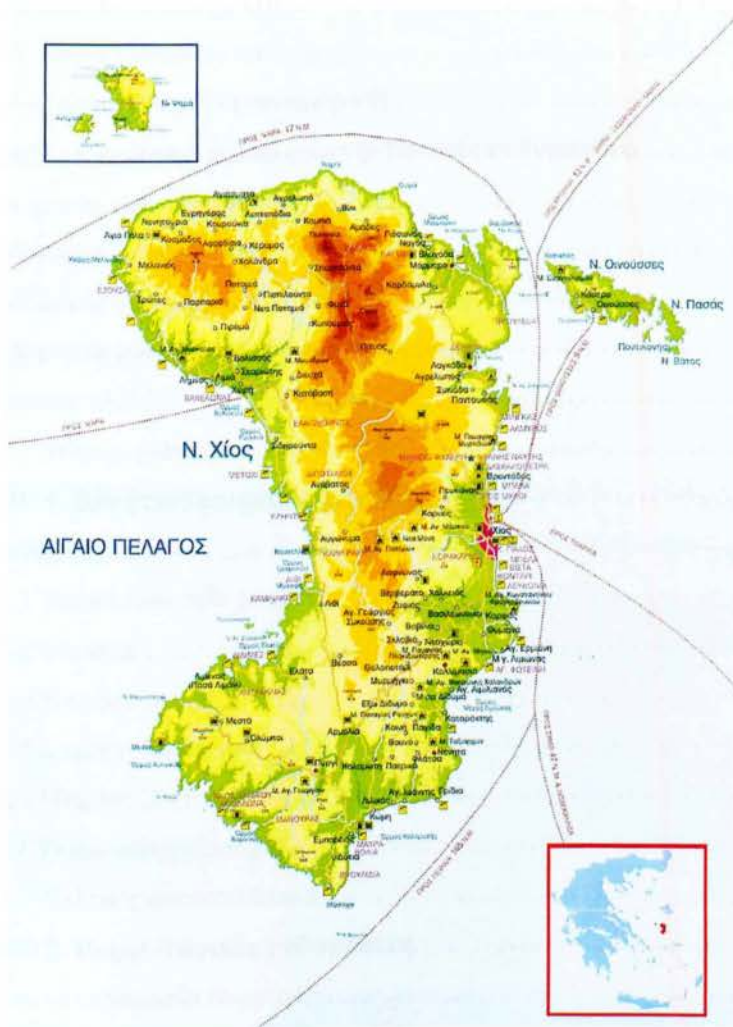
Υπό

Σβώκου Ειρήνη

**Εργασία η οποία έλαβε μέρος
στο Τμήμα Κλωστοϋφαντουργίας με την επίβλεψη του
καθηγητή Ευθυμίου Γράβα**

**Τμήμα Κλωστοϋφαντουργίας
Τ.Ε.Ι. Πειραιά
Αιγάλεω**

Πίνακας Περιεχομένων

Πρόλογος.....	7
Εισαγωγή.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Οι τελευταίοι βρακάδες του Βροντάδου.....	10
1.1 Λαγκάδα Χίου.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Οι Ολύμπιοι της Χίου-Τοπικές ενδυμασίες.....	11
2.1 Ενδυμασία ανδρών (απλή).....	11
2.2 Ενδυμασία γυναικών (επίσημη).....	12
2.3 Ενδυμασία γυναικών (καθημερινή).....	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Καλλιμασιά, Καλαμωτή-Τοπικές ενδυμασίες.....	14
3.1 Ενδυμασία ανδρών (επίσημη).....	14
3.2 Ενδυμασία ανδρών (καθημερινή).....	14
3.3 Ενδυμασία γυναικών επίσημη.....	15
3.4 Ενδυμασία γυναικών καθημερινή.....	16
3.5 Νυφικές στολές.....	17
3.5.1 Νυφική ενδυμασία Καλαμωτής.....	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Πένητα-Τοπικές ενδυμασίες.....	18
4.1 Γενικά.....	18
4.1.1 Κεφαλομάντηλο (σαρικό).....	18
4.1.2 Φούστα.....	19
4.1.3 Μπούστος.....	19
4.1.4 Ζακέτα (Σαμαράκη).....	20
4.1.5 Μπροστέλα ή στηθομάντηλο.....	20
4.1.6 Χειμωνιάτικα ρούχα.....	21
4.1.7 Κάλτσες και παπούτσια.....	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Πυργί-Τοπικές ενδυμασίες.....	22
5.1 Νυφική ενδυμασία Πυργίου.....	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Μεστά-Τοπικές ενδυμασίες.....	24
6.1 Η μπαμπαζίνα.....	24
6.2 Τα χοντρά.....	24
6.3 Τα ρουσάκια.....	25
6.4 Η βράκα.....	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Βασιλεώνικο-Τοπικές ενδυμασίες.....	26

7.1 Υφαντική και βαφική.....	26
7.2 Πλεκτική και κεντητική.....	26
7.3 Ενδυμασία.....	27
7.4 Υποδήματα.....	29
7.5 Καλύμματα της κεφαλής και κόμμωση.....	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: Γρους, οικισμός δήμου Χίου κοντά στο Βασιλεώνικο.....	30
8.1 Τα μάλλινα ρούχα.....	30
8.2 Γέροντες με ειδική φορεσιά.....	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9: Μουσεία της Χιακής υφαντικής βιοτεχνίας.....	31
9.1 Μουσείο Μικρασιατικών Κειμηλίων του Μορφωτικού Συνδέσμου Βαρβασίου Χίου.....	31
9.2 Μουσείο της Νέας Μονής Χίου.....	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10: Λαογραφικός Σύλλογος Λέων Αλλάτιος.....	36
10.1 Ενδυμασία Χώρας (Πρωτεύουσα).....	36
10.2 Ενδυμασία Καρδαμύλων.....	37
10.3 Ενδυμασία Αμάδων.....	39
10.4 Ενδυμασία Βικίου.....	40
10.5 Ενδυμασία Καμπιών.....	41
10.6 Ενδυμασία Κουρουνιών.....	42
10.7 Ενδυμασία Νενητουριών.....	44
10.8 Ενδυμασία Βολισσού.....	45
10.9 Ενδυμασία Νενήτων.....	46
10.9.1 Ενδυμασία Καλαμωτής.....	48
10.9.2 Ενδυμασία Πυργίου.....	50
10.9.3 Ενδυμασία Ολύμπων.....	52
10.9.4 Ενδυμασία Μεστών.....	54
10.9.5 Ενδυμασία Ελάτας.....	56
10.9.6 Ενδυμασία Αγίου Γιώργη Συκούση.....	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11: Υφαντουργία και μεταξωτά υφάσματα της Χίου.....	60
11.1 Υφαντουργία Χίου.....	60
11.2 Χρήση του μεταξιού στην αστική ενδυμασία της Χίου.....	61
11.3 Η βιοτεχνία των υφασμάτων και του κεντήματος στη Χίο από τον 17 ^ο έως τον 19 ^ο αιώνα.....	63

11.4 Το μετάξι και οι φορεσιές της Χίου.....	64
11.5 Η βαφική στα μεταξωτά υφάσματα της Χίου.....	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12: Σχόλια-Παρατηρήσεις.....	66
Βιβλιογραφία.....	68

Πρόλογος

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αναφέρεται στις παραδοσιακές ενδυμασίες της Χίου από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα έως τα τέλη του 20^{ου} αιώνα. Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος έγινε λόγω του αυξημένου ενδιαφέροντός μου για το έτοιμο ένδυμα και ειδικά το παραδοσιακό και γενικά το σχέδιο μόδας, πάνω στο οποίο έχω ασχοληθεί και ειδικευτεί από το 5^ο εξάμηνο σπουδών, έχοντας παρακολουθήσει τα σχετικά μαθήματα. Επίσης, σπουδαίο ρόλο για την επιλογή του θέματος μου, διαδραμάτισε και η μεγάλη μου αγάπη για τον τόπο καταγωγής μου, την Χίο. Αρχικώς, αναφέρω κάποια εισαγωγικά στοιχεία για τον τρόπο ενδυμασίας που είχαν γενικά οι Χιώτες και οι Χιώτισσες και έπειτα αναλύω τις φορεσιές που φορούσαν στα διάφορα μέρη της Χίου. Σ' αυτές θα παρατηρήσουμε σημαντικές ομοιότητες και διαφορές, τις οποίες αναπτύσσω στο τελευταίο κεφάλαιο της πτυχιακής, αλλά και πως επηρεάζονταν τα χωριά το ένα από το άλλο. Για την ανάπτυξη των διαφόρων θεμάτων χρησιμοποίησα πληροφορίες από κάποια λογοτεχνικά βιβλία, που αναφέρονται στα χωριά και την πρωτεύουσα της Χίου και από μελέτες από το διαδίκτυο.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου Κύριο Ευθύμιο Γράβα που με βοήθησε στην πραγματοποίηση αυτής της εργασίας αλλά και τους γονείς μου, τη θεία μου και τη συμπατριώτισσα μου Κ. Ευαγγελία Παπαζή που με το πληροφοριακό υλικό που μου παρείχαν και με τη συμπαράστασή τους με βοήθησαν να ολοκληρώσω αυτή την πτυχιακή εργασία.

Αθήνα 2012

Εισαγωγή

Τον καιρό της τουρκοκρατίας και όχι μόνο, οι Χιώτισσες ήταν ξακουστές για το κάλλος και την χάρη τους. Όσο και αν ακούγεται περίεργο τα περίτεχνα και πλουμιστά φορέματα τους προκαλούσαν δέος και θαυμασμό στους περιηγητές εκείνης της εποχής, γι αυτό και έχουν γραφτεί πολλά βιβλία με περιγραφές και εντυπώσεις για το πως ντυνόταν και στολιζόταν οι Χιώτισσες που θεωρούνταν από τις πλέον κομψές και μοντέρνες γυναίκες της εποχής εκείνης. Θα πρέπει να πούμε ότι εκτός του ότι οι λεύτερες φορούσαν άλλα ρούχα από τις παντρεμένες, οι απλές χωρικές είχαν μόνο δύο φορεσιές, την καθημερινή και την καλή τους την νυφική.

Η χιώτικη φορεσιά ήταν φημισμένη για τα πλούσια υφάσματα, τα κεντήματα και τα στολίδια της.

Το μετάξι, το βαμβάκι, στα χέρια της Χιώτισσας μορφοποιούνται σε καλλιτεχνήματα. Αριστουργήματα έχει να επιδείξει η Χιώτισσα τον 19^ο αιώνα σε κεντήματα, πλεκτά και υφαντά. Ακόμα και σήμερα διατηρούνται έντονα τα ίχνη αυτής της παραδοσιακής επίδοσης. Από τα χιώτικα αργαλεία βγαίνει δουλειά που προκαλεί δικαιολογημένο θαυμασμό, ενώ το κέντημα με χρυσή κλωστή είναι περιζήτητο.

Η φορεσιά των Χιωτών είναι διαφορετική από όλους τους άλλους νησιώτες. Οι γυναίκες φορούν τα πανωφόρια τους μέχρι τον αστράγαλο. Ο μπούστος είναι κοντός και χονδρός στη μέση, ο κεφαλόδεσμος είναι από λινό, φορεμένος μέχρι τα αυτιά, ανασηκωμένος πίσω (περίπου όπως ο κεφαλόδεσμος του Δόγη της Βενετίας) και σκεπάζει όλα τα μαλλιά. Οι χονδρές γάμπες και οι μικρές πατούσες εκτιμώνται στη Χίο και μερικές Χιώτισσες για να είναι στη μόδα, φορούν μαζί τέσσερις ή και περισσότερες χονδρές κάλτσες. Μπροστά στο στήθος τους κρεμούν μια μαντίλα σαν σαλιάρια, που φτάνει λίγο κάτω από τη μέση και που από κάτω κρύβουν διπλωμένα τα χέρια τους όταν κυκλοφορούν έξω. Όταν χορεύουν τον κυκλικό χορό κρατούν ένα μαντήλι στο χέρι, για να μην ακουμπά ο ένας τα χέρια του άλλου. Φοράνε σκουλαρίκια, περιδέραια και βραχιόλια από χρυσό. Οι άνδρες ίδια πανωφόρια, που καταλήγουν σε τέσσερα τεμάχια κάτω από τη μέση, ίσιες κοντοβράκες, που κουμπώνουν ή δένουν στα γόνατα, παπούτσια και κάλτσες όπως των Γενοβέζων. Έχουν μια φαρδιά λωρίδα από

λινό, που στερεώνεται στην κορδέλα του λαιμού της πουκαμίσας και κρέμεται πίσω στην πλάτη τους. Τα μαλλιά τους είναι κομμένα κοντά έως τα αυτιά και συνήθως φορούν μικρά κόκκινα σκουφιά ή πλατύγυρα καπέλα. Οι γέροντες φορούν μακριά και φαρδιά πανωφόρια πάνω από τις ζακέτες και τις βράκες τους.

Υπάρχουν χαρακτηριστικά με τις παλαιότερες Χιώτικες φορεσιές, ενώ νεότερες εικόνες φιλοτεχνήθηκαν σύμφωνα με τα δείγματα και τις περιγραφές των κατοίκων. Με βάση τους πίνακες κατασκευάστηκαν πορσελάνινα αγαλματάκια από περίφημο οίκο του Λονδίνου. Η συλλογή αυτή είναι μοναδική, αφού ο Φ. Αργέντης αμέσως μετά κατάστρεψε τα καλούπια. Η λαογραφική συλλογή από φορεσιές, υφαντά, κεντήματα, στη συλλογή των ενδυμασιών της Χίου υπάρχουν ολόκληρες φορεσιές, γυναικείες και αντρικές από διάφορα μέρη του νησιού. Επίσης υπάρχουν τσεβρέδες, κουρτινάκια, πετσέτες, πίνακες και άλλα εργόχειρα.

Η Χίος είναι ίσως η μοναδική περιοχή στην Ελλάδα με τον τεράστιο πλούτο και την μεγάλη ποικιλομορφία των παραδοσιακών φορεσιών, κυρίως των γυναικείων. Η κάθε τοπική κοινωνία είχε τον δικό της ξεχωριστό τρόπο ένδυσης. Διαφορετικός στην πόλη από ότι στα χωριά, εξαρτώμενος από τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες και την ιστορική πορεία του τόπου.

1. Οι τελευταίοι βρακάδες του Βροντάδου

Μέχρι τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα, στα νησιά, η βράκα ήταν το πιο συνηθισμένο ένδυμα για τους γεωργούς, τους ποιμένες και τους ψαράδες. Στην εποχή μας εξακολουθεί να επικρατεί σε ορισμένα νησιά ακόμα, αλλά φοριέται μόνο από ολιγάριθμους κατοίκους, άνδρες και γυναίκες. Στη Χίο τη βράκα τη φορούσαν μόνο άνδρες εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις. Σήμερα αυτή η στολή έχει εκλείψει τελείως αφού δεν συναντούμε πια Χιώτες να κυκλοφορούν με βράκα στο νησί.

Η κάτω άκρη της βράκας ήταν η λεγόμενη σέλλα αλλά στο Βροντάδο ονόμαζαν όλη τη βράκα και σέλλα. Τους βρακάδες και τους σελλάδες. Τη βράκα αντικατέστησε το παντελόνι.

Η βράκα κάλυπτε τα κάτω άκρα του σώματος από τη μέση μέχρι τα γόνατα. Είχε μαύρο χρώμα με πολλές πτυχές, η κατασκευή της οποίας χρειαζόταν πολλές πήχες σαντίνι ή κάμποτο. Ο βρακοφόρος εσωτερικά φορούσε άλλη μικρότερη βράκα μαύρη ή άσπρη για πιο επίσημη, αντί για σώβρακο. Το πουκάμισο του ήταν άσπρο, χωρίς γιακά. Γελέκο σταυρωτό με κόπιτσες στολισμένο με κουμπιά και κεντήματα, ζωνάρι από ύφασμα μαύρο ή άλλου χρώματος, ημίπαλτο από χονδρό μάλλινο ύφασμα για το χειμώνα που το έλεγαν πατατούκα. Κάλτσες μαύρες μέχρι το γόνατο, παπούτσια μαύρα με μύτες γυριστές προς τα επάνω, φτιαγμένα σε ειδικό καλαπόδι, σκουφί μαύρο ή και κόκκινο επί τουρκοκρατίας τσακιστό με μαύρη φούντα, που φορούσαν παλαιότερα ή όρθιο κοντύτερο, που φορούσαν τα τελευταία χρόνια, το λεγόμενο Αϊβαλιώτικο, ονομασία που προερχόταν ίσως από τον τόπο κατασκευής του το Αϊβαλί της Μ. Ασίας, αποτελούσαν τα εξαρτήματα της φορεσιάς των βρακάδων. Τις εργάσιμες μέρες του χειμώνα φορούσαν γκέτες από ύφασμα, που κάλυπταν την κνήμη και τον ταρσότου ποδιού, επάνω από το παπούτσι.

1.1 Λαγκάδα Χίου

Οι Λαγκαδούσοι δεν είχαν μια συγκεκριμένη φορεσιά, αλλά η νησιώτικη βράκα φοριόταν μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1950. Οι γυναίκες φορούσαν καθημερινά υφαντά και φακιόλι, ενώ οι καλές τους φορεσιές ήταν τα κοφτά.

2. Οι Ολύμπιοι της Χίου - Τοπικές ενδυμασίες

Οι ενδυμασίες των ανδρών και των γυναικών διακρίνονται σε επίσημες και σε απλές (καθημερινές). Τα ρούχα τα έφτιαχναν οι ίδιοι, δηλαδή τα ύφαιναν και τα κεντούσαν οι γυναίκες. Τα νήματα τα έφτιαχναν από βαμβάκι που το παρήγαγαν στη γη τους.

Η σβίγια, για το κλώσιμο του μπαμπακιού.

2.1 Ενδυμασία ανδρών (απλή)

Αυτή απαρτιζόταν από τα παρακάτω κομμάτια:

1. Το **Σαλβάρι** ή **βράκα**.
2. Τη **σταυρωτή** λευκή, η οποία έμπαινε εσωτερικά.
3. Το **γιλέκο**, που το φορούσαν πάνω από τη σταυρωτή.
4. Το **μιτάνι**, το οποίο έμπαινε πάνω από το γιλέκο.
5. Το **ζωνάρι** που έμπαινε στη μέση για να βαστά τη βράκα.
6. Τα **τρουλούκια** που σκέπαζαν τις κνήμες.
7. Οι **κουντούρες**, δηλαδή τα παπούτσια που ήταν πολύ μυτερά και γυριστά μπροστά.

Η επίσημη ενδυμασία αποτελείται από τα ίδια κομμάτια με τη διαφορά ότι το Σαβλάρι και το μιτάνι ήταν φτιαγμένα από ύφασμα τσόχας.

2.2 Ενδυμασία γυναικών (επίσημη)

Η ενδυμασία των γυναικών απαρτιζόταν από τα παρακάτω κομμάτια:

1. Τη **σκούφια**, που έμπαινε στο κεφάλι εσωτερικά.
2. Το **τσεμπέρι**, που έμπαινε πάνω από τη σκούφια.
3. Το **στρουγγί**, το οποίο έμπαινε μετά από τη σκούφια και το τσεμπέρι στο κεφάλι προς το μέρος του μετώπου, για να κρατά το κεφαλομάντηλο.
4. Το **κεφαλομάντηλο**, έμπαινε πάνω από τη σκούφια, το τσεμπέρι και το στρουγγί.
5. Το **μπουστομάνικο**, ήταν ένα είδος πουκάμισου.
6. Το **ρουδί** έμπαινε στο στήθος.
7. Η **φούστα** έμπαινε από τη μέση και κάτω.
8. Το **σαμαράκι**, το οποίο έμπαινε στην πλάτη.
9. Το **τσεβρέ**, που έμπαινε στο στήθος.
10. Τη **στρόφα**, που έμπαινε και αυτή στο στήθος.

Η επίσημη φορεσιά των Ολύμπων, τα «κοντά»

2.3 Ενδυμασία γυναικών (καθημερινή)

Στο κεφάλι φορούσαν το **τσεμπέρι** και το **κεφαλομάντηλο**.

Στο κορμί φορούσαν εσωτερικά το **τσιμπούνι**, το **μπουστομάνικο**, τη **φούστα**, τη **μπροστήρα**, το **στηθόπανο** και την **μπροστέλλα**. Τα τρία τελευταία τα φορούσαν μπροστά τους.

3. Καλλιμασιά, Καλαμωτή-Τοπικές ενδυμασίες

3.1 Ενδυμασία ανδρών (επίσημη)

Εσωτερικά φορούσαν άσπρη πουκαμίσα, καμποτένια ή διμιτένια, κεντημένη στη λεμωσιά. Εξωτερικά φορούσαν: α) Το **φαντό πουκάμισο** β) Το **γλέκο** γ) Η **βράκα** ή **σέλλα** ή **σαλβάρι** έδενε με βρακοζώνα στη μέση. δ) Το **ζωνάρι**. Είχε πλάτος γύρω στα 15 εκατοστά και μήκος 2 έως 2,5 μέτρα. ε) Ο **σουρτούκος**. Ήταν ένα είδος παλτού, που τον φορούσαν τον χειμώνα. στ) Στο κεφάλι φορούσαν **σκούφο** βελούδινο ή **φέσι** ή και **μαντίλα**. Οι Καλαμωτούσοι φορούσαν μαντίλα, που σταύρωνε μπροστά κι άφηνε ακάλυπτο όλο το πρόσωπο. ζ) Στα πόδια φορούσαν τα λεγόμενα τουρλούκια. Ήταν κάλτσες χοντρές υφασμάτινες ή πλεκτές. η) Τέλος οι **κουντούρες** ήταν χοντρά παπούτσια παντοφλέ, συνήθως μαύρα. Τις καθημερινές φορούσαν τα γεμενιά (χοντροπάπουτσα), ενώ πολλοί κυκλοφορούσαν ξυπόλητοι.

3.2 Ενδυμασία ανδρών (καθημερινή)

Τις καθημερινές οι ενδυμασίες ήταν απλές και από φτηνά και γερά υφάσματα. Στο κεφάλι, σχεδόν όλοι, φορούσαν μαντίλες άσπρες ή πολύχρωμες, που έδεναν διαφορετικά, ανάλογα με τις τοπικές συνήθειες. Όλοι επίσης φορούσαν τη μπροστέλλα ή προστέλλα (ποδιά), μονόχρωμη ή ριγωτή, που έδενε με κορδόνια κι είχε στη μέση ή στην άκρη δεξιά μια μεγάλη τσέπη.

Καλαμωτούσοι χωρικοί

3.3 Ενδυμασία γυναικών (επίσημη)

Επειδή στη γυναικεία στολή υπήρχαν πολλές παραλλαγές, έγινε μια προσπάθεια να περιγραφούν οι ενδυμασίες, που είχαν κοινά στοιχεία στα περισσότερα χωριά. Πάντως η μεγαλύτερη διαφορά που τις ξεχώριζε ήταν στο δέσιμο του κεφαλομάντηλου. Οι γυναίκες εσωτερικά φορούσαν: α) Την **ποκαμίσα** β) Την **καμιζόρα** ή **μισοφόρι** γ) Το **βρατσί** ή **βρακί**, φαρδύ, συνήθως καμποτένιο, κεντημένο στις κάτω άκρες. Στη μέση έδενε με βρακοζώνα. Εξωτερικά φορούσαν: α) Το **μούστο** β) Τα **μπρουτζούκια** γ) Τη **φούστα** ή **ποδιά** δ) Το **ζακετάκι** ή **σαμάρι** ή **καμουχάς** ε) Τον **τσερβέ** στ) Τη **στόφα** ή **στηθόπανο** ή **γεμενί** ζ) Στο κεφάλι φορούσαν τη **σκούφα** ή **ντουβέτα**, από πάνω το πεσέτο και το στρούντζο ή στρουγγί, για να σφίγγει τα μαλλιά. Από πάνω φορούσαν το **σαρίκι** ή **κεφαλομάντηλο**.

Παραδοσιακή ενδυμασία
Καλαμωτής Χίου-
μπροστινή όψη

Παραδοσιακή ενδυμασία
Καλαμωτής Χίου-πίσω όψη

Καλλιμασιώτικη φορεσιά

3.4 Ενδυμασία γυναικών (καθημερινή)

Οι γυναικείες καθημερινές ως επί το πλείστον φορούσαν ζακετάκι και μακρύ ως τους αστραγάλους εξωτερικό μισοφόρι. Μπροστά φορούσαν κοντή μπροστέλλα (ποδιά). Στο κεφάλι φορούσαν το μαντήλι, που εξείχε πάνω από το μέτωπο ή και σκούφια μεγάλη, που άφηνε ελεύθερο μόνο το πρόσωπο για να μην τις μαυρίσει ο ήλιος.

Δέσιμο μαντηλιού

3.5 Νυφικές στολές

Οι νυφικές στολές έμοιαζαν με τις γιορτινές ήταν όμως φτιαγμένες με μεγαλύτερη επιμέλεια και πολλά – πολλά κεντήματα.

3.5.1 Νυφική ενδυμασία Καλαμωτής

Η φορεσιά παρουσιάζει πολλά κοινά στοιχεία με την φορεσιά από το Πυργί. Μοναδικά στολίδια της τα περίτεχνα, πολύχρωμα κεντήματα στην ποδιά και το πτυχωτό φουστάνι και ο ιδιόμορφος κεφαλόδεσμος με το αραχνοῦφαντο, βαμβακερό μαντήλι, την παπαζίνα. Ενδιαφέρον στοιχείο της ενδυμασίας είναι οι ζώνες που κρέμονταν από τη μέση, ο αριθμός των οποίων υποδήλωνε στα προξενιά της κοπέλας.

4. Νένητα - Τοπικές ενδυμασίες

4.1 Γενικά

Νενητούσικες φορεσιές

Η τοπική φορεσιά του χωριού έχει αρκετές ομοιότητες με αυτήν της Καλλιμασιώτικης που τότε ήταν κεφαλοχώρι και όπως ήταν λογικό τα υπόλοιπα χωριά το αντέγραφαν ή ακολουθούσαν τα βήματα του.

4.1.1 Κεφαλομάντηλο (σαρίκι)

Το κεφαλομάντηλο φοριόνταν όπως και στην Καλλιμασιά, ονομάζονταν *σαρίκι*. Η βάση του (το πρώτο μαντήλι ή σκουφάκι που κρατούσε τα μαλλιά) ήταν φτιαγμένο από πολύχρωμο βαμβακερό τετράγωνο ύφασμα που διπλωνόταν διαγώνια, οι δύο άκρες σταυρώνονταν στο πίσω

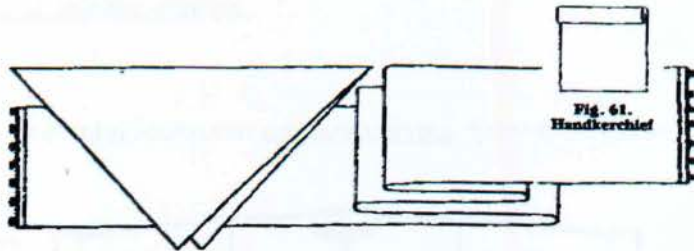

Fig. 59. Veléto

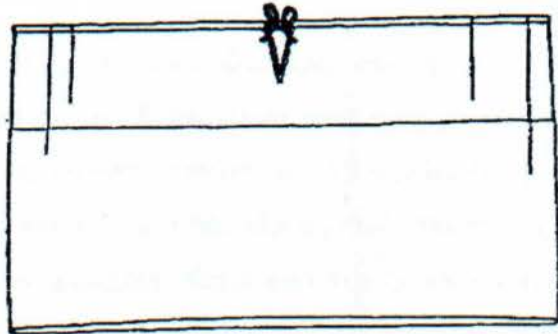
Fig. 60. Sariki

μέρος του κεφαλιού και κατέληγαν στο μέτωπο όπου και δενόταν, αυτό το ονόμαζαν *βελέτο*. Πάνω από αυτό φορούσαν το σαρίκι ένα ορθογώνιο παραλληλόγραμμο ύφασμα μήκους 4 μέτρων που θύμιζε φουλάρι ή κασκόλ ήταν στολισμένο με κεντίδια διαφόρων χρωμάτων και το τύλιγαν γύρω από το

κεφάλι σαν στεφάνι. Τα τελειώματα του προεξείχαν στα δεξιά και στα αριστερά με μια διαφορά στο μήκος, αυτό που προεξείχε από την δεξιά πλευρά ήταν μακρύτερο από την αριστερή. Τα αριστερά και δεξιά τελειώματα (κόμποι που συγκρατούσαν το σαρίκι στο κεφάλι ονομαζόταν μαγουλικά) ήταν στολισμένα με τούλι ή κρόσσι και αντί για γαζί χρησιμοποιούνταν στρατάκι, πλέκονταν και σταυρώνονταν κάτω από το σαγόνι. Τα μαλλιά ήταν πιασμένα σε πλεξούδες που ονομαζόταν σάρδες ήταν τραβηγμένες μπροστά και κρέμονταν έξω από τα μαγουλικά. Ένα μικρό μαντίλι τυλίγονταν στην δεξιά πλευρά του κεφαλιού για να δώσει πάχος και σταθερότητα το στερέωναν με καρφίτσες και το ονόμαζαν κουμπάτσι.

4.1.2 Φούστα

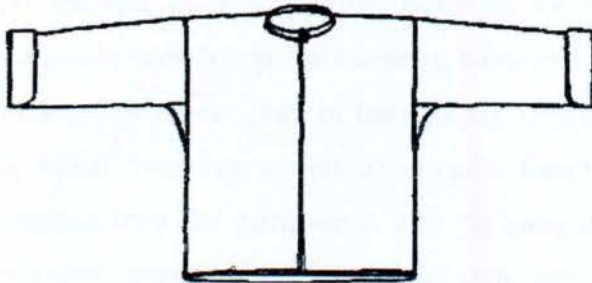
Οι γυναίκες στο χωριό μας φορούσαν μια αρκετά φαρδιά άσπρη βαμβακερή φούστα, η οποία ήταν ραμμένη διπλή και η ένωση καλύπτονταν από μία φάσα που ονομαζόταν αζούρ ή κουφογαζί όπως ακριβώς και η

ποδιά της Καλλιμασιώτικης φορεσιάς. Η φούστα δένονταν γύρω από την μέση με ένα σκοινί που περνιόταν προσεκτικά από μία οπή τη βρακοθηλειά. Συχνά στο κάτω μέρος της φούστας ήταν ραμμένη μια μεταξωτή φάσα και τότε η φούστα ονομαζόταν φούστα με μεγάλο φηκάρι.

4.1.3 Μπούστος

Το μακρυμάνικο πουκάμισο επονομαζόμενο και μπουστομάνικο, ήταν φτιαγμένο από άσπρο μετάξι, και το τελείωμα των μανικιών ήταν στολισμένο με κομμάτια από χρωματιστό μεταξωτό ύφασμα σε τριγωνικό σχήμα τα οποία τα αποκαλούσαν

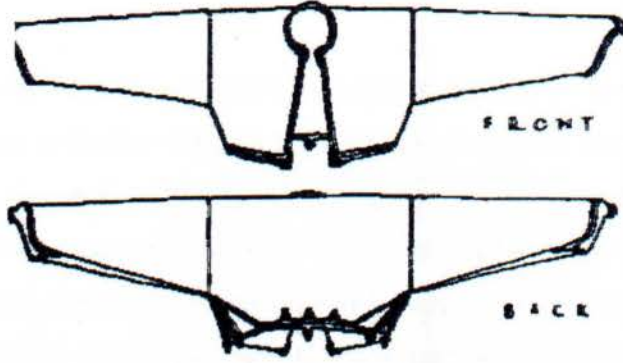

πιτσιλιά. Έφτανε μέχρι και λίγο πιο κάτω από το στήθος είχε μεγάλο καρέ και έκλεινε με μια μεταξωτή κορδέλα στον λαιμό. Το μπουστομάνικο ήταν το

τελευταίο κομμάτι από τα εσωτερικά της Νενητούσικης φορεσιά. Πρώτα φορούσαν κατάσαρκα την καμιζόρα, ακολουθούσε το στενομάνικο και τέλος πάνω από όλα αυτά φορούσαν το μπουστομάνικο.

4.1.4 Ζακέτα (σαμαράκι)

Πάνω από το μπουστομάνικο φορούσαν μία φανελένια ζακέτα χωρίς μανίκια που ήταν ή χρωματιστή ή λευκή, το φουστάνι, η οποία έφτανε μέχρι την μέση και ήταν ανοικτή μπροστά. Ήταν ραμμένη σύμφωνα με το

σχέδιο της Καλλιμασιώτικης φορεσιάς με μόνη διαφορά στο χρώμα η Νενητούσικη ήταν λευκή σε αντίθεση με της Καλλιμασιάς που ήταν μπλε. Οι τιράντες μαζί με το ζευκτήρα, τραχηλιά, καλύπτονταν από μετάξι ή βελούδο και ταφτά όπως επίσης και τα ανοίγματα για τα χέρια που είχαν μεταξωτές φάσες στο τελείωμα τους, αυτά ονομάζονταν μαριέλλη. Κάτω από τον ζευκτήρα το πίσω μέρος του φουστανιού είχε όρθιο πλισέ συνολικού μήκους 3 μέτρων. Οι θυλάκες (πλισές) ήταν ραμμένος στα πλάγια.

Αυτό το ένδυμα υποτίθεται ότι έμοιαζε με το σαμάρι που φορούσαν στα γαϊδουράκια και για αυτό και ονομαζόταν στα αστεία σαμαράκι.

4.1.5 Μπροστέλλα ή στηθομάντηλο

Δύο ποδιές φορούσαν συνήθως, η κάτω (πρώτη εσωτερική) το μεγάλο καμοχένο ήταν μια μακριά ορθογώνια ποδιά από σταμπαριστό μετάξι διαφόρων χρωμάτων, συνήθως λευκή και σκούρα μπλε με μικρές φούντες, έφτανε τουλάχιστον μέχρι τα γόνατα στερεωνόταν όπως της Καλλιμασιάς, κάτω από τις μασχάλες περνώντας την μέσα από τα μανίκια της ζακέτας (σαμαράκι). Το μικρό καμοχένο ή δεύτερη εσωτερική ποδιά ήταν ένα μικρότερο κομμάτι ύφασμα ίδιου σχήματος με το πρώτο στερεωνόταν και αυτή κάτω από τις μασχάλες όπως η προηγούμενη και επιπλέον καρφιστώνονταν πάνω στο μεγάλο καμοχένο. Αυτή φτιαχνόταν είτε από πολύχρωμο μετάξι είτε από δαμασκηνό μετάξι. Στην περίπτωση που φτιαχνόταν από δαμασκηνό μετάξι ονομαζόταν

στόφα. Τελευταία φορούσαν μια βελούδινη ποδιά με κρόσσια και χρυσά κεντήματα που ονομαζόταν βέλιο. Σε περίπτωση που ήθελαν να ντυθούν πιο απλά δεν φορούσαν μικρό καμοχένο και στην θέση αυτού φορούσαν μια μεταξωτή ποδιά που ονομαζόταν μπροστέλλα.

4.1.6 Χειμωνιάτικα ρούχα

Το χειμώνα όταν φορούσαν την καλή τους ενδυμασία, εσωτερικά φορούσαν ένα μακρυμάνικο μπουστάκι που το ονόμαζαν και καμιζόρα. Ήταν φτιαγμένο από μαύρο ύφασμα και στολισμένο με μεταξωτό βαθυκόκκινο σιρίτι. Για καθημερινή ενδυμασία φορούσαν το σεϊμένικο, ένα μακρομάνικο ζακετάκι που έφτανε μέχρι την μέση και ήταν φτιαγμένο από φαντό βαμβακερό ύφασμα μαύρου χρώματος, είτε από βουχούρι (που ήταν κάποιο ντόπιο ύφασμα) είτε από μαύρο σατέν που λεγόταν σαντίλι. Στην περίπτωση που δεν φορούσαν το σεϊμένικο χρησιμοποιούσαν το μεϊντάνι που ήταν περίπου το ίδιο με σεϊμένικο με την διαφορά ότι αυτό ήταν αμάνικο και κουμπώνονταν σταυρωτά όπως το μεϊντάνι που φορούσαν οι βρακάδες. Το πίσω μέρος ήταν φτιαγμένο από φωτεινό μπλε ύφασμα και το μπροστά από βελούδο διακοσμημένο με μεταξωτό σιρίτι.

4.1.7 Κάλτσες και παπούτσια

Κάλτσες: άσπρες μεταξωτές ή βαμβακερές και βελούδινες παντόφλες στολισμένα με διάφορα χρώματα και σχέδια. Το πιο συνηθισμένο σχέδιο ήταν με λουλούδια αποτελούμενα από πράσινα φυλλάματα και κόκκινους ανθούς (τριαντάφυλλα) στην θέση που είναι το μεσαίο δάχτυλο.

5. Πυργί - Τοπικές ενδυμασίες

Οι άντρες στο Πυργί φορούσαν ένα άσπρο παντελόνι, που από πάνω του πέφτει ένα μεγάλο πουκάμισο κεντημένο με μανίκια, ανοιχτό στα πλευρά, πτυχωμένο στο κάτω μέρος του σαν φουσαρμόνικα και σφιγμένο στη μέση με μια πλατιά μαύρη ζώνη έξι πίκες. Πάνω απ' αυτό το πουκάμισο περνούσαν μια άσπρη καμιζόλα, σταυρωτή και χωρίς μανίκια, που της έριχναν το χειμώνα ένα κοντό χιτώνα από γαλάζια στόφα. Το κάλυμμα του κεφαλιού τους ποικίλει. Οι νέοι είχαν το κεφάλι τους ακάλυπτο ή φορούσαν ένα ψάθινο καπέλο. Οι παντρεμένοι φορούσαν ένα σκούφο από κόκκινο ύφασμα με ένα σκούρο μαντίλι ολόγυρα.

Οι γυναίκες έβαζαν πρώτα από μέσα ένα φόρεμα χωρίς μανίκια που καταλήγει σε ένα ποδόγυρο κεντημένο οχτώ ή δέκα εκατοστά, ύστερα ένα κοντό μπούστο που το φορούσαν από το κεφάλι και που πρέπει να φαίνονται μόνο τα μανίκια του. Στη γιορτινή φορεσιά, αυτά τα μανίκια, φαρδιά και μακριά, ανασηκώνονται πάνω

στον πήχη. Οι νωμίτες και η απόληξη τους ήταν στολισμένοι με ζωηρόχρωμα κεντήματα, που είχε πάνω η ίδια η στόφα. Ύστερα ερχόταν μια μπλούζα χωρίς μανίκια, ανοιχτή μπροστά σε σχήμα καρδιάς και κομμένη πίσω σε σχήμα καρέ, με τρόπο που αποκαλυπτόταν η τραχηλιά. Το μπροστινό αυτής της μπλούζας είναι ίσιο. Το πίσω από τους ώμους και κάτω είναι σουρωμένο με πολύ πυκνές πτυχές. Κατεβαίνει λίγο κάτω από το γόνατο και αφήνει να φαίνονται σχεδόν είκοσι εκατοστά από το πρώτο ρούχο. Το σύνολο διακόπτεται στη μέση από μια στενή και χαλαρή ζώνη, που οι άκρες της έπεφταν μπροστά. Ένα ινδικό μαντίλι, που στερεωνόταν στα ανοίγματα της μασχάλης σκεπάζει το λαιμό και το στήθος. Οι γυναίκες μόνο που είχαν πένθος φορούσαν μια μπλούζα μαύρη ή βαθυγάλαζη.

Για κάλυμμα στο κεφάλι όλες οι κοπέλες φορούσαν αγέρωχα στο πίσω μέρος του κεφαλιού τους, ένα είδος μπερέ κεντημένου στις δύο κόχες του,

στερεωμένου μπροστά σε μια χοντρή καρφίτσα. Όταν ήταν σε ώρα γάμου στη θέση του μπερέ έβαζαν ένα σαρίκι που θύμιζε την καλύπτρα του μεσαιώνα μια καλύπτρα με ίσες άκρες που σχημάτιζε ένα είδος εσάρπας κεντημένης και κροσσωτής. Η μία από τις άκρες αυτής της εσάρπας ήταν ανεμιστή. Η υπόλοιπη σκέπαζε πρώτα το κεφάλι, ύστερα περνούσε κάτω από το σαγόνι, σκέπαζε πίσω τον αυχένα, τυλιγόταν σαν τουρμπάνι και τελείωνε σε γωνία πάνω από τον αριστερό κρόταφο με το κρότσι σχηματίζοντας φούντα. Η άκρη αφηνόταν ελεύθερη και ξανάπεφτε στο κεφάλι. Όσο για τα μαλλιά, ήταν κομμένα ίσια πάνω στο μέτωπο και έπεφταν σε πυκνή τούφα, από την κάθε πλευρά του προσώπου.

Η πυργούσικη φορεσιά είναι μοναδική σε ολόκληρη την Ελλάδα. Είχε επιδράσεις από το Βυζάντιο και από την Ανατολή, βέβαια ήταν συντηρητική όπως και ο χορός ή το τραγούδι τους.

Πριν από το σεισμό του 1881 οι νέες στο Πυργί κεντούσαν τα πουκάμισα και τις άκρες των μαντηλιών που έβαζαν στο κεφάλι τους με κλωστή από χρυσό και μετάξι.

5.1 Νυφική ενδυμασία Πυργίου

Στο τοπικό ιδίωμα λέγεται σκολιανό φόρεμα. Το πουκάμισο είναι άσπρο βαμβακερό χωρίς μανίκια. Το εξωτερικό φόρεμα έχει πιέτες στην πλάτη, το σαμαράκι. Χαρακτηριστικό της φορεσιάς τα 2-3 μαντήλια του στήθους που φορούσαν μαζί, γιατί ήταν ντροπή να φανεί το στήθος -αντίληψη που εκφράζει τις αξίες και τη θέση της γυναίκας στο Πυργί. Ο κεφαλόδεσμος λέγεται σαρίκι και τον πρωτοφοράει η κόρη όταν γίνει 20 χρονών ή και νωρίτερα, αν παντρευτεί. Αποτελείται από έναν σκληρό σκούφο και το σαρίκι που τυλίγεται πάνω σ' αυτόν. Οι νύφες προσθέτουν στο αριστερό μέρος του κεφαλιού κόκκινες φούντες. Τον κεφαλόδεσμο συγκρατούν οι καρκαβελόνες, ενώ το στήθος στολίζουν τα χάντρα ή η κουλούρα.

6. Μεστά-Τοπικές ενδυμασίες

6.1 Η μπαμπαζίνα

Η Μπαμπαζίνα ήταν η νυφική φορεσιά των Μεστών. Ήταν και είναι από τις πιο όμορφες φορεσιές της Χίου. Κάθε κομμάτι της είναι ξεχωριστό και κεντημένο πολύ προσεχτικά. Η Μπαμπαζίνα αποτελείται από: μεσανή φούστα, φούστα, στενομάνικο (πουκάμισο), φαρδομάνικο, σαμαράκι (γιλέκο), στόφα, τσερδές, μπαμπαζίνα (μαντήλι κεφαλιού) και λουλούδινο στεφάνι.

Μπαμπαζίνα Μεστών

6.2 Τα χοντρά

Τα Χοντρά ήταν η καθημερινή -καλή- φορεσιά των αντρών. Ήταν απλά αλλά ξεχώριζαν με το δικό τους τρόπο. Αποτελείται από: παντελόνι, προστέλα, πουκάμισο, ζιλέ (πουλόβερ) και κεντητή μαντίλα στη μέση.

Τα χοντρά

6.3 Τα ρουσάκια

Τα Ρουσάκια ήταν η καθημερινή -καλή- φορεσιά των γυναικών. Επίσης με τα δικά της μοναδικά κεντήματα την έκανε να ξεχωρίζει από τις υπόλοιπες φορεσιές εκείνη την εποχή. Αποτελείται από: φούστα, κεντητό πουκάμισο (ρουσάκια), προστέλα (κεντητή ποδιά) και μαντίλα με κεντήματα και χάντρα.

Τα ρουσάκια

6.4 Η βράκα

Η Βράκα είναι η γαμπριάτικη φορεσιά του χωριού. Η Βράκα αποτελείται από: άσπρο βρακί από μέσα, βρακί μαύρο, κεντητό πουκάμισο, γιλέκο (συνήθως κόκκινο), ζωνάρι (ζώνη στη μέση), μεταξωτό μαντήλι μέσης, η ντούνα (το καπέλο), μεταξωτό μαντήλι πάνω από το καπέλο και άσπρες κάλτσες με καλτσοδέτες.

Η βράκα

7. Βασιλεώνικο - Τοπικές ενδυμασίες

7.1 Υφαντική – Βαφική

Το μαλλί το πέρνανε από τα πρόβατα που τα κουρεύανε και το πλένανε καλά και μετά οι πιο γριές το κλώθανε. Το χρησιμοποιούσανε για να πλέκουνε φανέλες, τσουράπια, κάλτσες. Είχανε και τον κλώστη, ένα σιδερένιο εργαλείο, όταν θέλανε να κάνουν μαλλί δίκλωνο.

Αργαλειούς είχανε στο χωριό δύο-τρεις. Τα φουστάνια των γυναικών τα υφαίνανε εδώ. Υφαίνανε χοντρά σακάκια, φουστάνια, παντελόνια.

Τα παλιά χρόνια, για να βάψουνε ένα ρούχο από άσπρο που ήταν, βρέχανε αμυγδαλότσοφλα από το βράδυ σε ένα καζάνι, τα αφήνανε δυο-τρεις μέρες και βάφανε τα άσπρα ρούχα. Βγαίνανε καφέ ανοιχτό. Χρώματα άλλα ήταν κόκκινο, κίτρινο, πράσινο, γαλανί, καφέ, άσπρο, μαύρο, λουλακί, ταμπουραδί, πορτοκαλί, θαλασσί, μελιτζανί κι άλλα.

Μπουστάκι με βενίς

7.2 Πλεκτική και κεντητική

Πλέκανε κάλτσες, φανέλες, ζωνάρια, με μαλλί. Κεντούσανε από ρούχα τα μεσοφόρια κάτω στο θραμπαλά, την καζάκα, σαλάκια, τα μπουστάκια. Πολλές τα στολίζανε και με βελονάκι. Κεντούσανε και τα νυχτικά, αντρικά και γυναικεία, μερικές και τις βράκες, δηλαδή τα παντελόνια που φορούσανε κάτω από το μεσοφόρι. Μερικές βάζανε κεντητές ποδιές πάνω από τα φουστάνια

τους. Σε αυτές πολλές κεντούσανε και τα αρχικά τους τα οποία τα κεντούσανε και στις σένιες μαζί με άλλα σχέδια. Κεντούσανε και τραπεζομάντηλα, κουρτίνες.

Κεντούσανε πάνω στα τελάρα. Άλλη κεντούσε με καμβά, άλλη με μετάξι. Στα σεντόνια, σένιες, κουρτίνες και στα μεσοφόρια πιο πολύ το κέντημα ήταν άσπρο με άσπρη κλωστή. Κεντούσανε λουλούδια, μαργαρίτες, πεταλούδες κι άλλα σχέδια. Βελονιές είχανε τη σταυροβελονιά, την πισωβελονιά, το ανηβατό, την αλυσίδα, φιστόνι, κοφτό. Με μαλλί κεντούσανε και παντόφλες.

Πολλές κάνανε και εργόχειρα με το βελονάκι. Τις δαντέλες του θραμπαλά, τα γιακαδάκια, στα μανίκια, τα πλέκανε με βελονάκι. Επίσης με το βελονάκι πλέκανε αζούρ και βενίς.

7.3 Ενδυμασία

Στις γιορτές οι άντρες βάζανε πουκάμισο καθαρό, άσπρο συνήθως, γιλεκάκι και σάκο από πάνω. Δεν είχαν γραβάτες ούτε φανέλες. Από κάτω τότε δεν είχε βρακιά, αλλά παντελόνια. Πάνω από τα παντελόνια φοράγανε σέλες. Αυτά τις γιορτές. Καθημερινά φορούσαν τριμμένα, μπαλωμένα και ακόμη τώρα στο χωράφι μέσα. Τα καλά τους ρούχα ήταν φαντά ρούχα, χοντρά. Του Ρετσίνα που λένε.

Στη μέση φορούσαν ζωνάρι. Ήταν μάλλινο και το πλέκανε κιόλας. Άσπρα ήτανε συνήθως. Πολλά γιλεκάκια ήταν χρωματιστά άμα ήτανε βρακάδες με τη σέλα.

Οι σέλες ήτανε όλες μαύρες, ένα χρώμα. Τα γιλεκάκια πότε ήταν χρωματιστά, πότε με κλαδιά πάνω. Τα παιδάκια φορούσαν φουστανάκια, χρωματιστά πιο πολύ, ίσαμε πέντε χρονών και πιο μεγάλα. Οι γυναίκες έκαναν φουστάνια φαντά. Τα λέγανε και

εκείνα του Ρετσίνα. Ο Ρετσίνας ήταν ένας Βασιλειωνοικούσης που πρωτοείχε ένα εργαλείο στην Αθήνα που φαίνει τα ρούχα.

Οι γυναίκες ντύνουνταν σαν τις γυναίκες της Χώρας. Φορούσαν από κάτω μεσοφόρι μακρύ, άσπρο, κεντητό κάτω στο θραμπαλά και από πάνω καζάκα με

κεντητό το γιακαδάκι και μανίκια. Πάνω από την καζάκα και το μεσοφόρι φορούσαν το φουστάνι. Συνήθως, δεν ήταν μονοκόμματο. Ήτανε χώρια ο μπούστος και χώρια η φούστα. Το γιακαδάκι και τα μανίκια της καζάκας βγαίνανε από το μπούστο και φαίνονταν. Τα φουστάνια ήτανε ανοιχτά με θραμπαλάδες και αυτά. Μερικές πιο πλούσιες βάζανε από πάνω και μπελερίνες βελούδινες από την Κωνσταντινούπολη.

Καζάκα με μεσοφόρι

Οι άντρες τότε φορούσαν βράκες. Ήτανε μεγάλες, σουρωμένες πάνω στη μέση και στα μπατζάκια είχανε λάστιχο και φουσκώνανε. Στη μέση φορούσαν ένα ωραιότατο ζωνάρι, πολύχρωμο. Από πάνω γελέκι σταυρωτό με πολύ πυκνά κομπάκια, άσπρο πουκάμισο με μακριά μανίκια σουρωτά.

Όσο για τα πρώτα νυχτικά ήτανε με μακρύ μανίκι που σούρωνε, με ένα θραμπαλάκι, μπαστάκια πολλά μπροστά στο στήθος. Τα νυχτικά ήταν από φανέλα το χειμώνα και από βατίστα το καλοκαίρι. Αλλά και το καλοκαίρι με μανικάκια μακριά. Οι άνδρες φορούσαν κι εκείνοι μακριά νυχτικά, σα ρόμπες.

Τότε δεν είχαν πολλές μόδες. Είχαν ένα φόρεμα το σκολιανό το οποίο δεν ήταν πάντα άσπρο. Τότε ήταν με πιέτες και θραμπαλαδάκια. Εδώ είχαν αργαλειό και οι πιο πολλοί τα ρούχα τα κάνανε μονάχοι τους, υπήρχανε όμως και μοδίστρες. Τα καθημερινά ήταν αυτά τα λινά, όπως οι αλατζάδες.

Οι άνδρες φορούσαν βράκες, σέλες. Από πάνω φορούσαν ένα γιλέκο χωρίς μανίκια που σταύρωνε και κούμπωνε. Από μέσα φορούσαν άσπρο ή σκούρο πουκάμισο. Άσπρα βάζανε σε καμιά μεγάλη γιορτή ή γάμο. Αλλά και σε εκκλησίες και τέτοια φορούσαν σκούρα λινά πουκάμισα και από πάνω σακάκι. Είχε και ζωνάρι εμπριμέ.

Στους γάμους ο γαμπρός φορούσε μαύρη φορεσιά και άσπρο πουκάμισο με άσπρη γραβάτα (όταν καθιερώθηκαν οι γραβάτες). Τα παλιά χρόνια τα μαύρα ρούχα έπρεπε να διαρκέσουν και μέχρι θανάτου γιατί ήταν πολύ δύσκολο να κάνουν άλλη φορεσιά κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Η νύφη παλιά δεν έβαζε μόνο άσπρα νυφικά. Πολλές βάζανε χρωματιστά όπως τριανταφυλλί ή θαλασσί. Το νυφικό ήτανε από ταφτά, ήταν μακρύ και η φούστα είχε δαντελάκια. Αργότερα το νυφικό ήταν άσπρο με βέλο από πάνω και μακριά ουρά. Τα παλιά χρόνια τα νυφικά τα ράβανε οι ίδιες οι γυναίκες μόνες τους.

7.4 Υποδήματα

Στα πόδια οι άντρες είχαν τσαρδίνια. Ήταν ένα κομμάτι ρούχο απάνω στο πόδι και κόπιτσες από κάτω και κουμπώνανε. Δεν έπιανε κάτω την πατούσα. Έβαζε το παπούτσι κι είχε μια γλώσσα το τσαρδίσι και σκέπαζε έτσι το παπούτσι. Δεν φορούσαν τότε κάλτσες. Τα παπούτσια αντρών και γυναικών ήτανε με κορδόνια.

7.5 Καλύμματα της κεφαλής και κόμμωση

Στο κεφάλι βάζανε κούκους, όχι φέσια. Για τον ήλιο στο χωράφι έπλεκαν κάτι καπέλα. Οι γυναίκες τα χανε όλες τα μαλλιά τους πλεξούδες. Μαντήλια δεν συνήθιζαν να βάζουν παρά μόνο τον καιρό που έβγαιναν έξω στον ήλιο και καμιά φορά στην εκκλησία.

Οι άντρες φορούσαν κάτι σκουφιά μαύρα, γερτά από το δεξιό μέρος και κρεμόταν μια φούντα. Αργότερα φορούσαν κούκους οι πιο μεγάλοι.

8. Γρους, οικισμός δήμου Χίου κοντά στο Χαλκειός

8.1 Τα μάλλινα ρούχα

Από τα πρόβατα έπαιρναν, εκτός των άλλων την πρώτη ύλη για τα μάλλινα ρούχα. Κούρευαν τα ζωντανά τέλος Μαΐου αρχές Ιουνίου, έπλυναν το μαλλί, το στέγνωναν στον ήλιο, το έξαναν, το έγνεθαν με το αδράχτι, το έκαμναν νήμα με τον κλώστη, το τύλιγαν στο τυλιγάδι ή την ανέμη και το έκαμναν πρώτα θηλιές και ύστερα κουβάρια. Με το νήμα αυτό ύφαιναν μάλλινα ριχτάρια και χράμια στον αργαλειό των μοναστηριών ή έπλεκαν στο χέρι μάλλινα ρούχα. Με μια πεντάδα βελόνες μικρές, καμπύλες έπλεκαν τα τρουράπια και τις παιδικές κάλτσες. Με μια εννιάδα μεγάλες έπλεκαν τις ζακέτες, τα πουλόβερ, τις φανέλες, τα κασκόλ.

8.2 Γέροντες με ειδική φορεσιά

Φορούσαν την χαρακτηριστική στολή τους κάθε επίσημη μέρα: Μαύρη βράκα, μαύρο γιλέκο, πλουμιστό ζωνάρι, μαύρο σκούφο και μαύρες μπότες.

Γέροντας με ειδική φορεσιά

9. Μουσεία της Χιακής υφαντικής βιοτεχνίας

9.1 Μουσείο Μικρασιατικών Κειμηλίων του Μορφωτικού Συνδέσμου Βαρβασίου Χίου.

Το μουσείο ιδρύθηκε το 1978 και μέσα σ' αυτό άρχισαν να τοποθετούνται τα λιγοστά ενθυμήματα, προσφορές των κτυπημένων, από τη συμφορά του 1922, Βαρβασιωτών προσφύγων.

Επίσης υπάρχει ιδιαίτερη αίθουσα με ειδικές προθήκες, όπου εκτίθενται τα περισπούδαστα ιστορικά Μικρασιατικά κειμήλια.

Το Μουσείο έχει στην κατοχή του ιερά άμφια, ένα βαρύτιμο νυφικό, κεντημένα τραπεζομάντηλα και είδη προικός, εσώρουχα και η Ιδιωτική Συλλογή της Μικρασιάτισσας ευεργέτιδας του "ΦΑΡΟΥ" Μαρίτσας Ματθ. Περρή, η οποία αποτελείται από περίτεχνα κεντήματα, πραγματικά έργα τέχνης τα οποία είχε φιλοτεχνήσει η ίδια.

Ο Μορφωτικός Σύνδεσμος Βαρβασίου Χίου <<Ο Φάρος>> ιδρύθηκε το 1957 στον προσφυγικό συνοικισμό του Βαρβασίου Χίου.

Παραδοσιακή γυναικεία ενδυμασία με κεντήματα

Παραδοσιακή ανδρική ενδυμασία

08.02.2011

Μαξιλαράκι για κοπανέλι

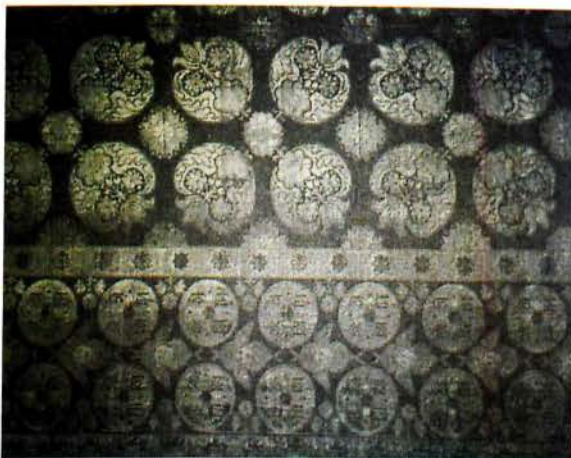

08.02.2011

Ραπτομηχανή Singer

9.2 Μουσείο Νέας Μονής Χίου

Στο μουσείο της Νέας Μονής Χίου εκτίθεται το πευκί που είναι αργυρόχρυσο υφαντό μεταξωτό ύφασμα και ξεχωρίζει για την σπανιότητά του και για την καλλιτεχνική του αξία. Το πευκί αποτελείται από 12 κομμάτια συραμμένα τόσο τεχνικά μεταξύ τους ώστε να μοιάζει μονοκόμματο. Η ονομασία πευκί χαρακτηρίζει τα υφάσματα που συνδέονται με την προσευχή. Ανήκει στα δαμασκηνά υφάσματα που είναι υφασμένα με χρυσά, αργυρά, κυανά και ερυθρά νήματα.

10. Λαογραφικός Σύλλογος Λέων Αλλάτιος: Οι φορεσιές της Χίου

10.1 Ενδυμασία Χώρας (πρωτεύουσας)

Ενδυμασία Χώρας

Δείγμα εξαιρετικής ομορφιάς με μεγάλο ενδυματολογικό ενδιαφέρον. Επηρέασε όλη την εξέλιξη της ενδυμασίας της Χίου στο Βόρειο και Νότιο τμήμα του νησιού. Υφάσματα ακριβά και έντονες διακοσμήσεις τη χαρακτηρίζουν στην πορεία της.

Εσώρουχο: πουκαμίσα δαλματικής προέλευσης.

Εξώρουχο: ακριβά πολύτιμα υφάσματα με έντονες διακοσμήσεις και πρακτικές λύσεις στα μανίκια, γι' αυτό έχουμε και τους φιόγγους. Στη χιώτισσα άρεσε να αλλάζει καθημερινά τα μανίκια της. Είχαν στηθόπανα, περίτεχνα διακοσμημένα, προορισμένα για την κάλυψη του στήθους.

Κεφαλόδεσμος: έντονα στολισμένος.

Αξεσουάρ: εσάρπες και περίτεχνα κοσμήματα.

10.2 Ενδυμασία Καρδαμύλων

Καρδαμυλίτισσα και Καρδαμυλίτης

Τα Καρδάμυλα ήταν τόπος ορεινός και δύσβατος. Οι κάτοικοι ήταν κτηνοτρόφοι και προσαρμόσαν τη ζωή τους σύμφωνα με τις καιρικές συνθήκες και τις οικονομικές τους δυνατότητες. Η ενδυμασία τους ήταν προσαρμοσμένη στις συνθήκες της εποχής τους ως τα μισά του 19^{ου} αιώνα. Τύπος ενδυμασίας καθαρά ποιμενικός, με προέλευση βυζαντινή χωρίς ιδιαίτερες αλλαγές και τροποποιήσεις. Διατήρησε το ύφος ατόφιο και αναλλοίωτο στο πέρασμα των αιώνων. Είναι λιτή με ιδιαίτερη σημασία στην ποιότητα των υφασμάτων, μαλλί, μετάξι και βαμβάκι, ποιότητες που τη διέκριναν σε όλο το πέρασμα της ιστορίας της. Επηρέασε σημαντικά την εξέλιξη της ενδυμασίας σε όλα τα βορειόχωρα. Ο τύπος της φωτογραφίας είναι νυφιάτικος, είναι ολομέταξη, απλή, λιτή με θερινό ζακετάκι, τη λεγόμενη μπαμπακού, όλο μετάξι και αυτή.

Περιγραφή φορεσιών Καρδαμυλίτισσας:

Εσώρουχο: παναβίτσα, λευκό μεταξωτό ύφασμα, με άνοιγμα στο λαιμό, ο κορφός που έφτανε μέχρι το ύψος των γοφών. Μεγάλη πουκαμίσα, ύφασμα λευκό βαμβακερό, μήκος έως τους αστραγάλους, η οποία είναι η καθημερινή τους. **Εξώρουχο:** πουκάμισο λευκό μεταξωτό, μήκος ως τους γοφούς.

Καλοκαιρινό γιλέκο, το κοντό, συνδυασμένο από ύφασμα και πλεκτό. Ζώνη από μαλλί κατσίκας, στην καθημερινή τους έκφραση, γύρω από τη μέση και οι άκρες δεν δένονται ποτέ. Ζακέτα, η λεγόμενη μπαμπακού, ύφασμα από κάμποτο φοδραρισμένο, το φορούσαν το χειμώνα.

Περιγραφή φορεσιάς Καρδαμυλίτη:

Εξώρουχο: πανωφόρι, η λεγόμενη καπότα, ύφασμα μαύρο, τσόχινο με κουκούλι ή χωρίς κουκούλι. Κοντή εξωτερική ζακέτα, το ρασοζίπουνο ή κοντοζίπουνο, κοντή ζακέτα μέχρι τους γοφούς, μαντήλι ένα σαρίκι λευκό μέχρι τον ποδόγυρο. Καρδαμυλίτης με ποιμενική ενδυμασία καθαρά βυζαντινής προέλευσης, ενδυμασία που επηρέασε όλο το βόρειο τμήμα του νησιού, ενδυμασία που κρατήθηκε και φορέθηκε μέχρι το 19^ο αιώνα χωρίς αλλαγές στηριζόμενη στις απλές γραμμές. Ο καρδαμυλίτης ήταν ποιμένας, τα ρούχα του ήταν από βαμβακερά υφάσματα και μαλλί. Το χειμώνα φορούσε καπότα με κουκούλα. Στην καθημερινή του ζωή ήταν απλός. Ο τρόπος ένδυσης ήταν εκφρασμένος σύμφωνα με το χαρακτήρα του.

Η ενδυμασία γενικά στηρίχθηκε πάνω στο βυζαντινό κουστούμι με αρχές λιτές, απλές, χωρίς μεγάλη διάθεση στολισμού και διακόσμησης.

10.3 Ενδυμασία Αμάδων

Ενδυμασία Αμάδων

Ενδυμασία με βυζαντινές ρίζες που συγχωνεύουν στοιχεία δυτικής αναγέννησης, με αποτέλεσμα στην ιστορική της εξέλιξη να διακρίνουμε πολλές αλλαγές μικρές ή μεγάλες. Η επαφή με τα μικρασιατικά παράλια (Σμύρνη), επηρέασαν σημαντικά τον τρόπο ένδυσης, με αποτέλεσμα να παρατηρούνται διαφορετικοί τύποι δυτικόμορφων επιρροών.

Περιγραφή φορεσιάς:

Εσώρουχο: πουκαμίσια.

Εξώρουχο: φόρεμα αστικής επιρροής. Πουκάμισο δυτικής επιρροής, ποδιά κεντημένη με σταυροβελονιά.

Στο **κεφάλι** φοράει λευκό ή εμπριμέ μαντήλι.

10.4 Ενδυμασία Βικίου

Ενδυμασία Βικίου

Βυζαντινός τύπος φορεσιάς με αναλλοίωτα τα στοιχεία προέλευσης του, ο οποίος στη συνέχεια «παντρεύεται» με στοιχεία της δυτικής αναγέννησης.

Περιγραφή φορεσιάς:

Εσώρουχο: πουκαμίσα δαλματικής προέλευσης.

Εξώρουχο: πουκαμίσα με πολύχρωμα σουτάς, βαμβάκι και λινό, γιλέκο κόκκινο ή μπεζ, ανάλογα με την εποχή, μαντήλι ή σαρίκι, ποδιά επιμελημένη. Μιλάμε για ένα τύπο καθαρά βυζαντινής προέλευσης ο οποίος φορέθηκε μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα, όπου έχουμε μετά την νεότερη ενδυμασία, που είναι επηρεασμένη από τα μικρασιατικά παράλια.

10.5 Ενδυμασία Καμπιών

Ενδυμασία Καμπιών

Ως προς την τυπολογία της ενδυμασίας των Καμπιών διακρίνουμε τις εξής κατηγορίες:

1. Ενδυμασία με καθαρά βυζαντινή προέλευση, τύπος καρδαμύλων ποιμενικού χαρακτήρα, αυτός είναι προγενέστερος.
2. Ενδυμασία δυτικόμορφη, με επιρροές μικρασιατικών παραλίων και αστικής ενδυμασίας Χίου.

Περιγραφή φορεσιάς:

Εσώρουχο: δερματική λευκή πουκαμίσα.

Εξώρουχο: λινό φόρεμα με έντονα στοιχεία πολυτέλειας. Αυτό το δικαιολογεί το γεγονός ότι τα Καμπιά έστελναν κόσμο στη Σμύρνη και στην Κων/πόλη για να προσφέρουν υπηρεσίες, ιδιαίτερα την περίοδο που είχαν να μαζέψουν τα σύκα. Οπότε βλέπουμε επιρροές από Σμύρνη, Κων/πόλη και αστική ενδυμασία.

Δικαιολογούμε πολλά στοιχεία πάνω σε αυτό, ως προς τον **κεφαλόδεσμο**, ο οποίος είναι περίτεχνος αλλά στη βάση του εξυπηρετούσε κάποιες λειτουργικές ανάγκες. Επίσης διακρίνουμε την πολυτέλεια των υφασμάτων, κάτι που δεν δικαιολογείται όσον αφορά τη μικρή, κοινωνική και οικονομική κατάσταση του χωριού. Απλά όλα αυτά είναι επηρεασμένα, άρα μπορούμε να προσεγγίσουμε απόλυτα ότι ο τύπος αυτός είναι αρχές του 20^{ου} αιώνα.

10.6 Ενδυμασία από τα Κουρούνια

Ενδυμασία από τα Κουρούνια

Καθάρως ποιμενικού χαρακτήρα με αναλλοίωτα τα στοιχεία προέλευσης του από την αρχική του γραμμή. Από το βυζαντινό κουστόμι διακρίνουμε το χιτώνα, το φαρδύ μανίκι, τις διακοσμήσεις τις απλοϊκές στα μανίκια και στο φόρεμα.

Περιγραφή φορεσιάς:

Εσώσουχο: πουκαμίσα δαλματικής προέλευσης.

Εξώρουχο: πουκαμίσα ποιμενικού χαρακτήρα βαμβακερή, γιλέκο από μαλλί, λιτό χωρίς ιδιαίτερες διακοσμήσεις.

Κεφάλι: σκούφος μαζί με το μαντήλι.

Κεφαλοδέτης: με ιδιαίτερη διακόσμηση κεντημένο και το συναντάμε πολλές φορές με νομίσματα.

Στην κυριακάτικη τους ενδυμασία και ειδικά στη νυφιάτικη, τα υφάσματα ήταν λίγο καλύτερα, δηλαδή περισσότερο είχαν μεταξύ και βαμβάκι. Στη φωτογραφία βλέπουμε μια καθημερινή ή αλλιώς κυριακάτικη στολή, η οποία μπορούμε να πούμε ότι φορέθηκε μέχρι και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, αναλλοίωτη χωρίς δυτικόμορφα στοιχεία.

10.7 Ενδυμασία από τα Νενητούρια

Ενδυμασία από τα Νενητούρια

Δυτικόμορφη με επιρροή μικρασιατικών παραλίων. Έγινε αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Περιγραφή φορεσιάς:

Εσώρουχο: πουκαμίσα δαλματικής προέλευσης, κατάλοιπο από τον ποιμενικό χαρακτήρα που είχε πρωτύτερα η ενδυμασία.

Εξώρουχο: πουκάμισο βαμβακερό, το λεγόμενο βορτσάκι πουκάμισο βαμβακερό με περίτεχνα κεντίδια, το λεγόμενο βορτσι. Φοριούνται δύο τύποι. Στην φωτογραφία βλέπουμε μια απλή μορφή. Ποδιά ή μπροστέλλα, η οποία είναι άλλοτε διακοσμημένη με βυζαντινή βελονιά, όπως βλέπουμε εδώ και άλλοτε με σταυροβελονιά.

Κεφάλι: φοράει ένα περίτεχνο μαντήλι αρκετά επιμελημένο.

10.8 Ενδυμασία Βολισσού

Ενδυμασία Βολισσού

Ενδυμασία βυζαντινού χαρακτήρα.

Εσώρουχο: δαλματικής προέλευσης, υποκάμισο λευκό μεταξωτό.

Εξώρουχο: λευκό βαμβακερό, με ποδόγυρο πολύ καλά διακοσμημένο. Μανικέτια ιδιαίτερα φροντισμένα, κατάλοιπα από βυζαντινό κουστούμι. Τα μανικέτια τα βλέπουμε και σήμερα να φοριούνται στον κλήρο. Γιλέκο ή σακάκι, το κόκκινο σακάκι ήταν για το χειμώνα, περίτεχνα κεντημένο, που φορούσαν όμως τους καλοκαιρινούς μήνες και το αντίστοιχο γιλέκο. Οι ποδιές παίζουν ιδιαίτερο χαρακτήρα στην ενδυμασία αυτή, μεταξωτές, ολοκέντητες.

Το **κεφάλι** ιδιαίτερα φροντισμένο.

Την ενδυμασία που βλέπουμε στη φωτογραφία, τη φόρεσαν μέχρι και τον 20^ο αιώνα. Οι περιγραφές όμως των περιηγητών αναφέρουν ότι μέχρι και τον 17^ο αιώνα υπήρχε μία άλλη ενδυμασία, καθαρά κλήρου, η οποία ήταν λιτή, απλή και είχε και τον χαρακτήρα του ποιμενικού τύπου των Καρδαμύλων, εκτός του ότι

φορούσαν στο κεφάλι κόκκινο μαντήλι και κάποια αξιώματα ανδρείας, που είχαν δοθεί σε μάχες στη Βολισσό, στα Καρδάμυλα και στα Βορειόχωρα.

10.9 Ενδυμασία Νενήτων

Ενδυμασία Νενήτων

Αυτός ο τύπος ενδυμασίας έχει στοιχεία επιρροής της δυτικής αναγέννησης και της αστικής ενδυμασίας.

Γενικότερα στα Νοτιόχωρα παρατηρούμε ότι υπάρχει μια στιλιστική γραμμή, δηλαδή, φούστα-πουκαμισάκι, πουκαμίσα και ίδια χαρακτηριστικά στον κεφαλόδεσμο.

Εσώρουχο: με δαλματική εξέλιξη,

Εξώρουχο: από λευκό βαμβάκι με διακόσμηση στα μανίκια, μπούστο έχουμε το μπουστομάνικο και το γιλέκο, το λεγόμενο σαμαράκι. Οι ποδιές είναι συνήθως από διάφορα υφάσματα. Είναι κατάλοιπα από την αστική ενδυμασία. Άλλες φορές φοριέται μία ποδιά, άλλες δύο και πολλές φορές τρεις. Εδώ τις φοράνε για διακόσμηση.

Η εξέλιξη αυτή έγινε μετά την αστική ενδυμασία, δηλαδή μετά το τέλος του 19^{ου} αιώνα αρχές 20^{ου}. Στην ουσία όμως είναι από την αστική ενδυμασία. Τις ποδιές

τις φορούσαν οι Χιώτισσες στο στήθος για να το καλύπτουν, διότι από τον 14^ο αιώνα μέχρι και τον 17^ο αιώνα η αστή κυκλοφορούσε στα σπίτια μέσα γυμνόστηθη, άρα η πράξη της ποδιάς και του στηθόδεσμου δεν ξεκίνησε διακοσμητική, ξεκίνησε χρηστική. Στην πορεία όμως, στην εξέλιξη στον 19^ο αιώνα, τα χωριά του νοτίου τμήματος του νησιού τα χρησιμοποίησαν περισσότερο για διακόσμηση. Αυτό βέβαια δεν προσφέρει κάτι διακοσμητικό στην ενδυμασία, αλλά η αρχική έννοια της ποδιάς-στηθόπανο ήταν η επικάλυψη του γυμνόστηθου στήθους, κάτι πρωτοφανές για την εποχή και μοναδικό. Μόνο στην Κρήτη τα συναντάμε αυτά στα χρόνια π.χ. και στη Χίο. Άρα η Χιώτισσα ήταν πολύ πολύ προχωρημένη για την εποχή της. Ο κεφαλόδεσμος ήταν απλός, λιτός, ανατολικής προέλευσης.

10.9.1 Παραδοσιακή φορεσιά από την Καλαμωτή

Φορεσιά Καλαμωτής βυζαντινής προέλευσης

Παρατηρούμε ένα δείγμα βυζαντινού κουστουμιού αγροτικής περιοχής εξαιρετικής ομορφιάς από κομμάτια που μπορούμε να ξεχωρίσουμε και τύπους και χαρακτήρες τους εξής:

1. **Εσώρουχο:** πουκαμίσια δαλματικής προέλευσης.
2. **Εξώρουχο:** φούστα ποδιά διακοσμημένη έντονα στον ποδόγυρο, φόρεμα το λεγόμενο φουστάνι με έντονες πτυχώσεις. Ένα δείγμα χαρακτηριστικό υπόλοιπο από τον ιωνικό χιτώνα, ζώνη περίτεχνη διακοσμημένη με κορδέλες. Οι κορδέλες σημαίνουν προξενιά αλλά και αξιώματα.
3. **Κεντήματα:** Παρατηρούμε το λεγόμενο μαύρο-άσπρο που χρησιμοποιήθηκε στα παλάτια του Βυζαντίου, ποικιλόχρωμο τέχνημα που διακρίνεται στα μανίκια χρωματιστό, είναι μια φωτοσκίαση, το

σκούρο το λεγόμενο που θυμίζει περισσότερο σκιά από τα αγάλματα τα ελληνικά. Το ξέφτημα στο κέντημα είναι κατάλοιπο βυζαντινό.

Κέντημα στα μανίκια

4. **Κεφαλοδέσημο:** είναι περίτεχνο, ανατολικής προέλευσης, με παραδοσιακά κεντήματα.

Κεφαλόδεσημο

Αυτή η φορεσιά έμεινε αναλλοίωτη στο χρόνο. Μέχρι και τον 20ο αιώνα έχει τα ίδια χαρακτηριστικά. Φορέθηκε τον 11ο αιώνα από βασιλοπούλα δυτικής

καταγωγής. Μια από τις ατόφιες φορεσιές της Χίου χωρίς μπερδέματα και κακοποιήσεις είναι αυτή της Καλαμωτής.

10.9.2 Ενδυμασία Πυργιού

Ενδυμασία Πυργιού

Αυτός ο τύπος ενδυμασίας είναι βυζαντινής προέλευσης, από τις αναλλοίωτες στο χρόνο.

Εσώρουχο: αμάνικο, μποκιτιά με ενδιαφέρον κέντημα στον ποδόγυρο.

Εξώρουχο: φόρεμα, χρηστίδα, παρουσιάζει ενδιαφέρον με έντονες αναφορές στο Βυζάντιο και στις πτυχώσεις. Μπουστομάνικο με έντονες επιδράσεις από το βυζαντινό κουστόμι. Παρατηρούμε την μανσέτα, που είναι κατάλοιπο από το βυζαντινό ένδυμα. Το συναντάμε ακόμα και σήμερα στον κλήρο μας. Το κέντημα είναι η γνωστή ρετιτσέλα, η οποία στηρίζεται και αυτή στο βυζαντινό εργόχειρο. Είναι το λεγόμενο άσπρο μαύρο των Γενοβέζων. Άρα μπορούμε να πούμε ότι και εδώ έχουμε ένα καθαρά αγροτικό βυζαντινό κουστόμι, το οποίο παρέμεινε αναλλοίωτο στο χρόνο. Αυτό είναι πολύ θετικό, που έχουμε ακόμα έργα τέχνης πάνω στην ενδυμασία που παραμένουν στοιχεία καθαρά βυζαντινού χαρακτήρα. Το στηθόπανο παρατηρούμε ότι είναι τυπωμένο. Οι Χιώτες είχαν

μια πολύ καλή σχέση με το τύπωμα και στο βόρειο τμήμα του νησιού και είναι πολύ θετικό. Το **κεφάλι** είναι περίτεχνο. Παρατηρούμε στολίδια ειδικά με πέρλες. Οι περιηγητές αναφέρουν και η ιστορία λέει ότι η Χιώτισσα γενικά αγαπούσε την πέρλα. Δεν είχε την δυνατότητα να έχει χρυσό γι' αυτό οι διακοσμήσεις ήταν πέρλα. Η αστική ενδυμασία είχε πάρα πολλές πέρλες σε φυσικό χρώμα. Εδώ βλέπουμε στο χωρίο ότι ποικίλλει. Γενικά είναι μια χαρούμενη ενδυμασία που μέσα από την αφαίρεση του χρώματος προβάλλονται έντονα οι διακοσμήσεις οι πολύχρωμες, οι οποίες της δίνουν ένα χαρακτήρα εύθυμο και μοναδικό. Άλλωστε η φορεσιά τους δηλώνει και το χαρακτήρα αυτού που τη φοράει. Οι Πυργούσοι είναι εύθυμοι, παρέμεινε και η φορεσιά τους αντίστοιχη. Φοράει ένα κόσμημα στο λαιμό το οποίο είναι περίτεχνα φτιαγμένο με πολλή επιμέλεια. Και σήμερα βλέπουμε ότι κάτι αντίστοιχα κυκλοφορούν. Άρα μπορούμε να πούμε ότι ακόμα επηρεάζει τη σημερινή ενδυματολογία και γενικά τα αξεσουάρ της μόδας.

Κέντημα

Κόσμημα και κεφάλι

10.9.3 Ενδυμασία Ολύμπων

Φορεσιά Ολύμπων

Είναι βυζαντινής προέλευσης με δυτικόμορφα στοιχεία και με επιρροή την αστική ενδυμασία. Εδώ έχουμε ένα πάρα πολύ ωραίο δείγμα νεότερης ραφής το οποίο είναι εξαιρετικά προσεγμένο και κατασκευασμένο πολύ σωστά ιστορικά, ενδυματολογικά και από θέμα εργόχειρου.

Περιγραφή φορεσιάς:

Εσώρουχο: εσωτερικό πουκαμίσο, δαλματική πουκαμίσια.

Εξώρουχο: μια εξαιρετική ποδιά με εντελώς τροποποιημένη έκδοση στην δαντέλα. Οι ποδιές είναι βυζαντινού χαρακτήρα αλλά και λαϊκόμορφες. Είναι το εξαιρετικό δείγμα της αστικής ενδυμασίας που μετά τα χωριά μας σοφά τροποποίησαν και έχουμε ένα εξαιρετικό **κεφαλοδέσημο** το οποίο έχει βάση

και ρίζες ανατολικές, εξαιρετική εμφάνιση και μας παραπέμπει κατευθείαν στο κεφάλι της Θεοδώρας. Οι πτυχώσεις και το υλικό είναι δείγματα από το βυζαντινό κουστούμι.

Κεφαλοδέσημο

Δαντέλα

10.9.4 Ενδυμασία Μεστών

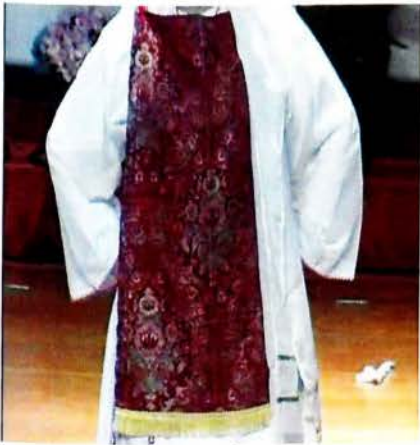
Ενδυμασία Μεστών

Αυτός ο τύπος ενδυμασίας έχει βυζαντινή προέλευσης αλλά με δυτικόμορφη επιρροή και με αστική εξέλιξη. Είναι ένα δείγμα ιδιαίτερο όσον αφορά το κάτω μέρος του ενδύματος. Έχει πτυχώσεις φαρδιές και οι πιέτες είναι κάθετες. Υπάρχει ακόμα και σήμερα στον δυτικό κλήρο. Βέβαια εδώ τροποποιείται, ενώ θα έπρεπε να ήταν χιτώνας ιστορικής καταγωγής του 16^{ου} αιώνα. Εδώ παρατηρούμε ότι κόβεται ο χιτώνας και γίνεται φούστα, δηλαδή η αρχική μορφή θα ήταν κάθετη πουκαμίσα-χιτώνας, πριν μπει στη διαδρομή να κοπεί με το αστικό φόρεμα.

Εσώρουχο: δαλματική πουκαμίσα

Εξώρουχο: η φούστα, η ποδιά που βλέπουμε πλισαρισμένη από λινό ύφασμα και με διακριτική διακόσμηση, το στενομάνικο, το εσώρουχο δηλαδή πουκάμισο, το γιλέκο το λεγόμενο καμιζόρι, ο χαρακτηριστικός τύπος ο οποίος υπήρχε στην αστική ενδυμασία και κόπηκε. Ήταν μακρύτερο, δηλαδή κατέβαινε κάτω στους

γοφούς. Ήταν υπόλοιπο του ιωνικού χιτώνα. Στην αστική ενδυμασία παρουσιάζεται στο ύψος των γοφών. Στα νοτιόχωρα παρουσιάζεται στο ύψος της μέσης. Έχει έντονα πλισαρίσματα, τις λεγόμενες πτυχώσεις. Ποδιές παρατηρούμε δύο, το καμουφάκι και τον τσεβρέ. Το **κεφαλοδέσημο** είναι και αυτό ανατολικής προέλευσης. Συνήθως στόλιζαν το κεφάλι με ωραία λουλούδια και πολλές φορές έχουμε δείγματα εντυπωσιακά από τα στεφάνια. Βέβαια το 19^ο αιώνα χρησιμοποιούσαν και φυσικά λουλούδια, αλλά χρησιμοποιούσαν και πολύ ωραία χάρτινα. Έχουμε συναντήσει στην πορεία αξιόλογα δείγματα καλαισθησίας και αισθητικής. Είναι ένα καλό δείγμα και έχει ένα ενδιαφέρον από ιστορική πλευρά.

Ποδιά

Γιλέκο και χιτώνας

Κεφαλοδέσημο

10.9.5 Ενδυμασία Ελάτας

Ενδυμασία Ελάτας

Είναι δυτικόμορφης επιρροής με έντονες βυζαντινές επιδράσεις. Διατηρεί την αρχική μορφή του φορέματος.

Ο ποδόγυρος είναι διακοσμημένος με φάσα βυζαντινού χαρακτήρα.

Εσώρουχο: πραγματική πουκαμίσια.

Εξώρουχο: μπορεί να φορέσει και μια λευκή φούστα τη λεγόμενη *συρταριά*, πουκάμισο στενό, λευκό, ολομέταξο, γλέκο το λεγόμενο *φουστάνι*, ποδιά μπροστόμαντηλο το οποίο μας πιάνει από τους ώμους καθέτως και αυτό είναι υπόλοιπο αστικής ενδυμασίας. Το μπούστο είναι πολύ ψηλά.

Μπροστομάντηλο

Το **κεφάλι** είναι ανατολικής προέλευσης, όχι ιδιαίτερα διακοσμημένο.

Κεφάλι

Παρατηρούμε μια πιο απλή μορφή εξέλιξης βυζαντινού ενδύματος με μια ανάμειξη δυτικόμορφης και εξελικτικής πορείας του 19ου αιώνα.

10.9.6 Ενδυμασία Αγίου Γιώργη Συκούση

Ενδυμασία Αγίου Γιώργη Συκούση

Ινδικόμορφη επιρροή αστικής ενδυμασίας. Διατήρησε το εσώρουχο της αστικής ενδυμασίας, το λεγόμενο *φουρό*. Είναι το εσώρουχο μισό, το οποίο περίτεχνα το έχουν στηρίξει για να δίνει αυτό τον ωραίο όγκο που βλέπουμε στον ποδόγυρο. **Εσώρουχο** πουκαμίσια δερματική, μισοφόρι εσώρουχο το λεγόμενο *μαλακό* φούστα από λευκό βαμβάκι με περίτεχνες πιέτες και δαντέλα δυτικής μορφής, πουκάμισο εξαιρετικά δουλεμένο στα μανίκια. Έχει μια καλή αναφορά στην αστική ενδυμασία στα μεσωμάνικα, τα οποία τα διατήρησε. Κράτησε από την αστική ενδυμασία τα μανίκια που είχαν τις δαντέλες και τα έβγαζε για να μπορούν να έχουν ποικιλόμορφες εμφανίσεις. Επίσης έχει το γιλέκο, το λεγόμενο *σαμαράκι*, από πράσινο μεταξωτό ύφασμα. Ποδιές εξακολουθούν να υπάρχουν, η πρώτη που είναι εξαιρετικό δείγμα χειροτεχνίας και οι δύο οι στόφες που καμάρωναν γι' αυτό οι γυναίκες. Το **κεφάλι** είναι κόσμημα από μόνο του ανατολικής επιρροής και βυζαντινού χαρακτήρα με στεφάνι από λουλούδια και περίτεχνα κοσμήματα και πέρλες.

Μεσωμάνικα

Σαμαράκι

Ποδιές

Στόφες

Κεφάλι

11. Υφαντουργία και μεταξωτά υφάσματα της Χίου

11.1 Υφαντουργία Χίου

Η μεταξουργία στη Χίο αναπτύχθηκε αλματωδώς από τις αρχές του 10^{ου} αιώνα.

Η μεγαλύτερη όμως ακμή της βιομηχανικής κατεργασίας του μεταξιού στη Χίο σημειώθηκε στα χρόνια της γενοβέζικης κυριαρχίας (1346-1546). Οι Ιουστινιάνοι ενθάρρυναν την ενασχόληση των χιωτών με την υφαντουργία αποβλέποντας στα οικονομικά οφέλη που επέφερε.

Στα χρόνια της κατάληψης του νησιού από τους Τούρκους, η ακμή της υφαντουργίας συνεχίστηκε. Οι Τούρκοι επέβαλαν φόρο στην εξαγωγή των υφασμάτων.

Το 17^ο και 18^ο αιώνα στην παραγωγή μεταξωτών η Χίος σαν κέντρο υφαντουργίας συναγωνιζόταν τις αγορές της Κωνσταντινούπολης, της Προύσας και της Βιθυνίας, το μεγαλύτερο κέντρο μεταξουργίας και υφαντουργίας της αυτοκρατορίας.

Στα υφαντουργικά εργαστήρια της Χίου κατασκευάζονταν διάφορα είδη υφασμάτων (ταφτάδες, μουαρέδες, βελούδα, δαμασκηνά, μουσελίνες, ατλάζια, σατέν απλό και ριγωτό, μεταξωτό υφασμένο με χρυσά και αργυρά άνθη), καθώς και ζώνες, λαιμοδέτες, στηθόδεσμούς, σημαίες, λάβαρα, σαρίκια, πουγκιά, σκούφους, τάπητες, εκκλησιαστικά άμφια και καλύμματα.

Τα μεταξωτά υφάσματα της Χίου θεωρούνταν καλύτερης ποιότητας από τα μεταξωτά της Χαλέπας και της Δαμασκού και ήταν περιζήτητα στην αυλή των Οθωμανών και μεταξύ των τιτλούχων καθώς χρησίμευαν στην παρασκευή ανδρικών καφτανιών, γυναικείων φορεμάτων και ως βαρύτιμες στόφες στη διακόσμηση των αρχοντικών.

Το 1810 με αυτή τη βιομηχανία ασχολούνταν μόνο οι χριστιανοί. Οι Τούρκοι δεν ενδιαφέρονταν. Η υφαντουργία ήταν πηγή πλούτου για όλους τους χιώτες κάθε τάξης, φύλου και ηλικίας. Η Χιακή υφαντουργία ανθούσε εκείνη την εποχή αλλά μετά το 1822 παρήκμασε λόγω της σφαγής της Χίου (1822) και του διατάγματος του σουλτάνου Μαχμούτ του Β' να καταργηθεί η παραδοσιακή ενδυμασία των αξιωματούχων και των κρατικών λειτουργών της αυτοκρατορίας και ντύνονται σύμφωνα με τα δυτικά πρότυπα. Ακόμα άλλοι λόγοι της παρακμής ήταν η ασθένεια των μεταξοσκωλήκων και η πανώλη. Την

εποχή της άνθησης στη Χίο, τα τελάρα για την κατεργασία του μεταξιού ήταν περίπου 1000, αλλά αργότερα ήταν μόνο το ¼ αυτών. Παρόλα αυτά ο αριθμός αυτών που απασχολούνταν σε αυτό το έργο ήταν εκπληκτικός. Οι χιώτες χωρικοί εισέπρατταν πολλά χρήματα από τους κατοίκους της πόλης και των χωριών, από την πώληση του μεταξιού. Το νησί κάθε έτος παρήγαγε 15000 με 20000 οκάδες μεταξιού. Από τα χωριά το μετάξι μεταφερόταν στην πόλη, όπου γινόταν η τελική κατεργασία. Σε αυτή τη δουλειά απασχολούνταν πολλοί άνδρες, γυναίκες και παιδιά. Το μετάξι αναφερόταν και με το όνομα *μπενταέτι*. Εκτός από τα μεταξωτά υφάσματα στη Χίο, κατασκευάζονταν και *σειρήτσια*, που χρησιμοποιούνταν για την κατασκευή κουμπιών και στολισμάτων ενδυμάτων, από τους Τούρκους και τους χριστιανούς. Κατασκευάζονταν *σειρήτσια* από χρυσό και άργυρο, που τα χρησιμοποιούσαν οι γυναίκες στην Τουρκία και το νησί εισέπραττε πολλά χρήματα από αυτά. Σε όλα τα χωριά υπήρχαν πολλά υφαντουργία και επειδή δεν αρκούσε η ντόπια παραγωγή μαλλιού και βαμβακιού, οι χιώτες τα προμηθεύονταν από τις αγορές της Σμύρνης, της Μαγνησίας και της Θεσσαλονίκης. Η μεταφορά του βαμβακιού από τη Συρία ήταν πολύ δαπανηρή και γι' αυτό οι χιώτες δεν το προτιμούσαν. Μεγάλες ποσότητες μεταξιού οι Χιώτες εισήγαγαν από την Άγκυρα, την Πελοπόννησο και την Άνδρο.

11.2 Χρήση του μεταξιού στην αστική ενδυμασία της Χίου.

Η Χιώτισσα για να καλύψει ενδυματολογικά τις προτιμήσεις της και τις ανάγκες της αλλά και το στολισμό των σπιτιών χρησιμοποιούσε αρίστης ποιότητας μεταξωτά υφάσματα. Διακρίνουμε τις εξής κατηγορίες ανάλογα με τις υφαντικές ύλες που χρησιμοποιούσαν σε συνδυασμό με το μετάξι.

1. Ολομέταξα υφαντά. Πρόκειται για λεπτά και ακριβά υφαντά τα οποία χρησιμοποιούσαν για την κατασκευή πουκαμισών ανδρικών και γυναικείων και τσεβρέδων (στηθόπανα, κεφαλοδεσίματα, φορέματα και εσάρπες).
2. Λινόμεταξα. Λεπτά και ακριβά υφάσματα τα οποία χρησιμοποιούσαν κατά τους θερινούς μήνες για την κατασκευή φορεμάτων, εξωρούχων και σκούφων.
3. Μεταξοβάμβακα. Υφάσματα που προορίζονταν για την κατασκευή μπουστων, φορεμάτων, εξωρούχων και στηθόπανων.

4. Χρυσοποίκιλτα μεταξωτά τύπου μποκάρ, δαμασκό, σατέν που χρησιμοποιούνταν από την ανώτερη κοινωνική τάξη για εξώρουχα με ευρύτατη χρήση σε στηθόπανα.
5. Ολομέταξα βελούδα. Προορίζονταν για εξώρουχα, ζακέτες, γιλέκα, νυφιάτικες ποδιές και πρόσθετα μανίκια.
6. Μεταξοκουκούλάρικα. Προορίζονταν για πουκαμίσες, σκούφους και εσάρπες.
7. Κουκούλάρικα. Θεωρούνταν υφάσματα β' ποιότητας και χρησιμοποιούνταν με προσμίξεις μαλλιού ή βαμβακιού και στη γυναικεία αλλά και στην ανδρική φορεσιά, για την κατασκευή καθημερινών ενδυμάτων (λόγω ανθεκτικότητας).
8. Δαμασκηνά, Μπροκάρ, εξάμιτα στην πλειοψηφία τους, του τύπου βυζαντινά τα λεγόμενα ξιομπλιαστά. Χρησιμοποιούνταν για εξώρουχα πολυτελείας, στηθόπανα και διακοσμήσεις στα φορέματα (φάσεις στον ποδόγυρο).

Η Χιώτισσα πέρα από τα μεταξωτά υφάσματα που χρησιμοποιούσε αφειδώς για την ενδυμασία της, κεντούσε με ολομέταξες κλωστές τα επιμέρους αυτής στοιχεία παρουσιάζοντας, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των περιηγητών, μια μοναδική, εξαιρετική εμφάνιση απaráμιλλου κάλλους με τέλειους συνδυασμούς χρωμάτων αφού πλέον οι ίδιες με μαγικό τρόπο ύφαιναν και έβαφαν τα υφάσματα με συνταγές σοφές και άριστες. Για την εξαιρετική ποιότητα τους υμνήθηκαν τα υπέροχα χιώτικα δίμιτα και τα περίφημα δαμασκό και μπροκάρ που συναγωνίζονταν τα καλύτερα της Πόλης και της Λυόν, που είχε ήδη αναπτυχθεί σε μεγάλο μεταξουργικό εξαγωγικό κέντρο, δημιουργώντας πάντα την ερώτηση για τους τύπους αργαλειών που χρησιμοποιήθηκαν στη Χίο.

Η επιρροή της χρήσης του μεταξιού από την αστική τάξη είναι εμφανής στα χωριά του βορείου και νοτίου τμήματος του νησιού, με αποτέλεσμα τη χρησιμοποίηση του στα μπουστομάνικα, κεφαλοδεσίματα, στηθόπανα, εσώρουχα, ποδιές, κεφαλομάντηλα, με μια ιδιαίτερη ανάπτυξη της μεταξοτυπίας με σκοπό το τύπωμα των μαντηλιών και των ποδιών.

Επίσης η αστική ενδυμασία με τα επιμέρους μεταξωτά κεντήματα επηρέασε και τον τρόπο κεντήματος και διακόσμησης, δίνοντας μοναδικά στοιχεία, που

από τα εκάστοτε χωριά αφομοιώθηκαν με ένα σοφό τρόπο δημιουργώντας προτάσεις και παρουσίες ξεχωριστές.

Διακρίνουμε τον πλούτο από τις βελονιές και τα κεντήματα με ένα μοναδικό τρόπο, δημιουργώντας ενδυματολογικό ενδιαφέρον γενικότερα στον ελλαδικό χώρο.

Πέρα από την ποικιλία των μεταξωτών υφασμάτων, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η κατασκευή στα μεταξωτά σειρήτια και γαϊτάνια, μια ξεχωριστή παρουσία και χρήση στη χιώτικη ενδυμασία.

Αξίζει να σημειωθούν και οι μεταξωτές πολύχρωμες κορδέλες και ταινίες που χρησιμοποιήθηκαν κατά κόρον, μιας και η φιλαρέσκεια της Χιώτισσας την οδήγησε σε σοφές, μοναδικές πρακτικές λύσεις (π.χ. στα μανίκια, διακοσμήσεις σε ποδόγυρους φορεμάτων, σκούφων και πουκαμίσων).

Χειροποίητες χιώτικες αστικές ενδυμασίες της κ. Μαρίας Πασσαλή

11.3 Η βιοτεχνία των υφασμάτων και του κεντήματος στη Χίο από τον 17^ο έως τον 19^ο αιώνα.

Η βιοτεχνία των υφασμάτων βαμβακερών, μάλλινων και μεταξωτών, ήταν η απασχόληση όλων των Χιωτών που δεν είχαν σαν κύριο επάγγελμα την παραγωγή της μαστίχας.

Οι Χιώτες μεταξοπαραγωγοί και κεντηστάδες ανέπτυξαν μια σοβαρή βιοτεχνία υφασμάτων και κεντήματος που άνθισε από τον 16^ο αιώνα μέχρι και το τέλος του 18^{ου}.

Οι υφασματέμποροι αυτοί είχαν αρχικά σαν βάση παραγωγής και επεξεργασίας των μεταξωτών τη Χίο και αργότερα τα μεγάλα κέντρα, μεταφέροντας εκεί την ιδιότυπη τους τέχνη.

Η παραγωγή άρχιζε από το μεγάλωμα των μεταξοσκωλήκων και των μουριών (σुकαμινιών), την επεξεργασία του μεταξιού, το βάψιμο των νημάτων, την ύφανση και το κέντημα των υφασμάτων.

Παρήγαγαν τα πάντα: χερόκτια, ζώνες, περικνημίδες, εκκλησιαστικά άμφια, βαλάντια, μανδήλες, υφάσματα με τον πήχυ (βελούδα, κατηφέδες).

Στο χιώτικο κέντημα χρησιμοποιούσαν χρυσό και ασημένιο τέλι καθώς και μαργαριτάρια ή άλλες πέτρες και στην περίπτωση αυτή τα υφάσματα πωλούντο με το βάρος.

Πέρα από τη μόδα της εποχής, το κέντημα πάνω στα υφάσματα ήταν χαρακτηριστικό, με μοτίβα που τα βρίσκουμε και σε άλλες μορφές της Χιώτικης τέχνης. Ποικιλία κλαδιών και λουλουδιών που πλαισιώνονται με σύνθετες περικοκλάδες και αυτό γιατί προοριζόταν σε πληθυσμούς του μουσουλμανικού κόσμου που δεν είχαν απεικονίσεις προσώπων.

11.4 Το μετάξι και οι φορεσιές της Χίου

Η ανάπτυξη της μεταξουργίας και γενικότερα της υφαντουργίας, συντέλεσε καθοριστικά στον επηρεασμό της χιώτικης ενδυμασίας.

Η ανδρική φορεσιά της υπαίθρου λιτή, σχεδόν ίδια σε όλα τα χωριά, είχε λίγα τμήματα από μετάξι. Αντιθέτως η γυναικεία σκολιανή και κυρίως η νυφιάτικη, διαφορετική από χωριό σε χωριό, ήταν πολύ πλούσια, με τα περισσότερα εξαρτήματα της να αποτελούνται από μετάξι.

Τα μέρη της φορεσιάς που ήταν συνήθως μεταξωτά, ήταν για μεν την ανδρική, τμήματα του γιλέκου, το ζωνάρι, το μαντήλι και η διακόσμηση του γιλέκου και του πουκαμίσου με τα κεντημένα σχέδια για τη δε γυναικεία, το κάλυμμα του κεφαλιού (κεφαλόδεσμος ή μαντίλι), το στηθόπανο, ο μπούστος, τα μανίκια, τα μπουστομάνικα, τμήματα της φούστας, η ποδιά, τα μαντήλια, τα κεντημένα μέρη, που ήταν στολίδια εξαιρετικής τέχνης, διαφόρων παραστάσεων με ποικιλία σχεδίων, τα εσώρουχα σε κάποιες περιπτώσεις καθώς και οι διακοσμητικές κορδέλες και ταινίες.

Παραδοσιακές ενδυμασίες

Φορεσιές της Χίου

11.5 Η βαφική στα μεταξωτά υφάσματα της Χίου

Η χιώτικη βαφή, όπως και οι χιώτες βαφείς, ήταν ξακουστοί από την αρχαιότητα. Κατά την βυζαντινή εποχή οι κογχυλιάριοι προμηθεύονταν τα κογχύλια της πορφύρας και παρασκεύαζαν την ύλη για την πορφυρά βαφή.

Τα εργαστήρια βαφής, που ονομάζονταν στη Χίο και βαφαρειά, ήταν εγκατεστημένα σε ιδιαίτερη περιοχή γιατί η βαφική τέχνη επιβάρυνε με ρύπους το περιβάλλον λόγω της χρήσης φωτιάς.

Οι βαφείς της Χίου ήταν δεξιότεχνες και δημιουργούσαν μία μεγάλη ποικιλία αποχρώσεων. Έβαφαν τα διάφορα υφάσματα πορφυρά, κόκκινα, κυανά, πράσινα, φαιά, κίτρινα, κρόκινα. Από το 10^ο αιώνα πετύχαιναν πολλούς τόνους ενός χρώματος. Συνδυασμός βαφής χρησιμοποιούσε ροδότσοφλα, αμυγδαλότσοφλα και ειδικά κίτρινα αγριολούλουδα. Για μεγαλύτερη επιτυχία, κατά τη βαφή, πρόσθεταν αλάτι.

Τα χρώματα ονομάζονταν βάμματα. Τα μάλλινα και τα μεταξωτά βάφονταν πορφυρά με το χυμό της κογχύλης της πορφύρας. Όταν λέμε πορφυρό χρώμα εννοούμε για την εποχή εκείνη το βαθύ ερυθρό. Οι βαφείς των πορφυρών υφασμάτων καλούνταν πορφυροβαφείς. Εκτός της πορφύρας βάφονταν υφάσματα πορφυρού χρώματος και με φυτικές ουσίες. Αυτά ονομάζονταν ψευδοπόρφυρα. Τα βαφόμενα με την κογχύλη της πορφύρας, ονομάζονταν αληθινά. Μερικές φορές για τη βαφή των μεταξωτών μεταχειρίζονταν αίμα και μάλιστα χοιρινό.

12. Σχόλια - Παρατηρήσεις

Στις φορεσιές των χωριών της Χίου διακρίνουμε σημαντικές ομοιότητες αλλά και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Όλες φορέθηκαν τον 19^ο-20^ο αιώνα.

Η ενδυμασία των **Καμπιών**, των **Κουρουνιών** και της **Βολισσού** ήταν τύπου Καρδαμύλων ποιμενικού χαρακτήρα. Οι ενδυμασίες της **Καλαμωτής**, **Ελάτας**, **Αγίου Γιώργη Συκούση**, **Καρδαμύλων**, **Αμάδων**, **Καμπιών**, **Βολισσού**, **Πυργίου**, **Μεστών** και **Ολύμπων** έχουν επιρροή βυζαντινή σε αντίθεση με τις φορεσιές της **Χώρας**, των **Κουρουνιών** και των **Νενητουριών**.

Οι ενδυμασίες της **Ελάτας**, των **Καμπιών**, των **Νενητουριών**, των **Μεστών** και των **Ολύμπων** έχουν δυτικόμορφη επιρροή. Οι ενδυμασίες του **Βικίου**, των **Αμάδων** και των **Νενήτων** παρουσιάζουν στοιχεία δυτικής αναγέννησης.

Το κεφαλόδεσμο σε όλες τις ενδυμασίες είναι περίτεχνο, είτε με κεντήματα είτε με κοσμήματα εκτός από των **Καρδαμύλων**, **Αμάδων**, **Βικίου**, **Νενήτων** και της **Ελάτας**, της οποίας το κεφαλόδεσμο μαζί με το κεφαλόδεσμο της **Καλαμωτής**, του **Αγίου Γιώργη Συκούση**, των **Νενήτων**, των **Μεστών** και των **Ολύμπων** είναι ανατολικής προέλευσης.

Εσώρουχο πουκαμίσα δαλματικής προέλευσης είχαν οι φορεσιές της **Καλαμωτής**, των **Μεστών**, των **Ολύμπων**, της **Χώρας**, του **Βικίου**, των **Κουρουνιών**, των **Νενήτων** και της **Βολισσού**.

Στο **βόρειο τμήμα** του νησιού, οι Χιώτες είχαν μια πολύ καλή σχέση με το τύπωμα. Στα **Καρδάμυλα** και στη **Βολισσό** η ενδυμασία είναι *απλή και λιτή*. Στα **Καρδάμυλα** η ζώνη ήταν από *μαλλί κατσίκας*, ενώ στην **Καλαμωτή** ήταν *περίτεχνη με κορδέλες*.

Στα **Νοτιόχωρα** παρατηρούμε ότι υπάρχει μια στιλιστική γραμμή, δηλαδή, φούστα-πουκαμισάκι, πουκαμίσα και ίδια χαρακτηριστικά στον κεφαλόδεσμο. Τον 19^ο αιώνα, τα χωριά του **νοτίου τμήματος** του νησιού χρησιμοποιούσαν την ποδιά και το στηθόδεσμο περισσότερο για διακόσμηση.

Η στολή των **Πυργούσαινων** είναι λιγότερο αρμονική από αυτή των **Καλαμωτούσαινων**. Στην **Καλαμωτή** και στο **Πυργί** είχαν κέντημα το γνωστό μαύρο άσπρο των Γενοβέζων. Η νυφική ενδυμασία της **Καλαμωτής** παρουσιάζει πολλά κοινά στοιχεία με την νυφική φορεσιά από το **Πυργί**. Η στολή του **Πυργούση** διέφερε από εκείνη του **κοινού βρακά**.

Στα **Νένητα** όπως και στην **Καλλιμασιά** η κάτω ποδιά στερεωνόταν κάτω από τις μασχάλες, περνώντας την μέσα από τα μανίκια της ζακέτας. Οι γυναίκες στα **Νένητα** φορούσαν μια φαρδιά άσπρη βαμβακερή φούστα, η οποία ήταν ραμμένη διπλή και η ένωση καλύπτονταν από μία φάσα που ονομαζόταν *αζούρ* ή *κουφογαζί* όπως ακριβώς και η ποδιά **της Καλλιμασιώτικης** φορεσιάς. Η γυναικεία φορεσιά δεν είχε ζώνη στα **Νένητα**. Η τοπική φορεσιά από τα **Νένητα** έχει αρκετές ομοιότητες με αυτήν της **Καλλιμασιώτικης**. Το κεφαλομάντηλο στα **Νένητα** φοριόνταν όπως και στην **Καλλιμασιά**. Η Νενητούσικη φορεσιά ήταν ραμμένη σύμφωνα με το σχέδιο **της Καλλιμασιώτικης** φορεσιάς με μόνη διαφορά στο χρώμα. Η **Νενητούσικη** ήταν λευκή σε αντίθεση με **της Καλλιμασιάς** που ήταν μπλε. Στα **Νένητα** όταν δεν φορούσαν το σεϊμένικο, ένα μακρομάνικο ζακετάκι, χρησιμοποιούσαν το μειντάνι που ήταν περίπου το ίδιο με σεϊμένικο με την διαφορά ότι αυτό ήταν αμάνικο και κουμπώνονταν σταυρωτά όπως το μειντάνι που φορούσαν **οι βρακάδες**.

Οι γυναίκες στο **Βασιλεώνικο** ντύνονταν σαν τις γυναίκες **της Χώρας**. Στη **Χώρα** και στα **Νένητα** χρησιμοποιούσαν το στηθόπανο για την επικάλυψη του στήθους. Στην **Βολισσό**, στην **Καλαμωτή** και στην **Ελάτα**, ο ποδόγυρος στα εξώρουχα είναι έντονα διακοσμημένος. Στα **Νένητα** και στον **Άγιο Γιώργη Συκούση**, το γιλέκο ονομαζότανε σαμαράκι, στην **Ελάτα** φουστάνι και στα **Μεστά** καμιζόρι.

Βιβλιογραφία

ΒΙΒΛΙΑ

1. ΒΟΛΑΚΗΣ Μ. Ν. (1982), *Οι Ολύμπιοι Χίου Ιστορία-Λαογραφία-Γλώσσα*, Χίος, έκδοση περιηγητικής Χίου.
2. ΚΑΡΑΣΟΥΛΗ Σ. (2002), *Θύμησες πρωτινών καιρών-Λαογραφικά στοιχεία του Βασιλεωνοίκου*, Χίος, εκδόσεις δήμου Καμποχώρων Χίου.
3. ΚΑΛΛΙΤΣΗΣ ΣΤ. Γ. (2008), *Οι βρακάδες και άλλα Ιστορικά και Λαογραφικά του Βροντάδου*, Βροντάδος, εκδόσεις Πυξίδα.
4. HUBERT PERNOT (1981), *Η νήσος Χίος*, Αθήνα.
5. ΚΟΥΝΕΛΛΗΣ Ι. Ι. (2001), *Γρους μια γειτονιά, μια εποχή*, Χίος, εκδόσεις δήμου Καμποχώρων Χίου.
6. ΚΑΝΕΛΛΑΚΗΣ Κ. (1983), *Χιακά ανάλεκτα*, Χίος, εκδόσεις Χίος ημερολόγιο.
7. ΠΕΡΡΗΣ Ζ. Ν. (1977), *Η γυναίκα της Χίου*, Χίος.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

1. http://gym-kallim.chi.sch.gr/exhibits.php?node_id=73
2. <http://www.europeana.eu>
3. <http://www.tovoion.com>
4. <http://www.chioscity.gr/index.php/2011-05-23-10-20-44/169-meseum-of-faros.html>
5. <http://www.chioshistory.gr/gr/mxx/pirgila.html>
6. http://www.myrovolos.gr/news/index.php?option=com_content&view=article&id=4164:--k-q--q&catid=17:2009-06-19-10-09-04&Itemid=56
7. http://www.youtube.com/watch?v=y8fDLUkt2_U&feature=relmfu
8. http://www.youtube.com/watch?v=Mz_eHDSjDtE&feature=relmfu

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

1. Περιοδικό Χιόνη, Τεύχος 152, Οκτώβριος 2004